Estetska obilježja gotike u interpretaciji ženskog kostima inspiriranog filmom Nosferatu

Kundih, Dina

Master's thesis / Diplomski rad

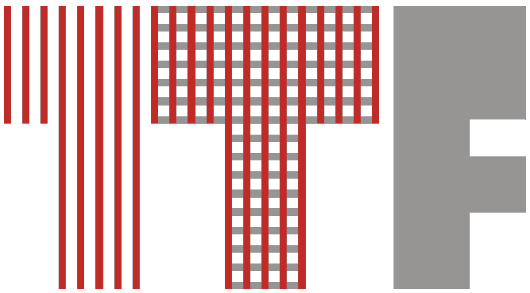
2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:201:473481

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO - TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

„ESTETSKA OBILJEŽJA GOTIKE U INTERPRETACIJI ŽENSKOG KOSTIMA INSPIRIRANOG FILMOM NOSFERATU“

DINA KUNDIH

ZAGREB, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO - TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN

DIPLOMSKI RAD

„ESTETSKA OBILJEŽJA GOTIKE U INTERPRETACIJI ŽENSKOG KOSTIMA INSPIRIRANOG FILMOM NOSFERATU“

MENTOR: red. prof. art. Snježana Vego **DINA KUNDIH (br.11058)**

NEPOSREDNI VODITELJ: doc. dr. art. Ivana Bakal

ZAGREB, rujan 2019.

DOKUMENTACIJSKA KARTICA

BROJ STRANICA: 80

BROJ SLIKA:52

BROJ LITERATURNIH IZVORA: 8

BROJ LIKOVNIH OSTVARENJA: 10

BROJ IZRADAKA: 1

ČLANOVI POVJERENSTVA:

1. izv. prof. dr.sc. Martinia Ira Glogar
2. red. prof. art. Snježana Vego
3. doc. dr. art. Ivana Bakal
4. predavač Marin Sovar ak. slik. graf.

SAŽETAK

Tema diplomskog rada je „Estetska obilježja gotike u interpretaciji ženskog kostima inspiriranog filmom Nosferatu“. Teorijski dio diplomskog rada obuhvaća istraživanje literature vezane za gotičku supkulturu i književnost 18. stoljeća koja inspiraciju pronalazi u elementima nadnaravnog i mističnog sadržaja te filmsku i kazališnu interpretaciju horor elemenata. Analizom odijevanja iz razdoblja renesanse i stilova 19.stoljeća kao glavnim inspiracijama za stvaranje gotičkog stila, pristupilo se eksperimentalnom dijelu s ciljem realizacije ženskog kostima vlastite vizije ženskog lika Nosferatu. Osobna interpretacija lika vampira osmišljena je kroz izrađeni kostim i masku te krila koja vjerodostojno prikazuju zastrašujuću karakteristiku vampira. Realizacija kostima omogućit će uvid u nadnaravni svijet i imaginarnost priča o vampirima koji će se vizualno prikazati pozitivnije od negativnih prikazanja likova vampira iz starih usmenih predaja.

Ključne riječi: vampir, gotika, subkultura, horor, film, kazalište

SUMMARY

The theme of the thesis is "Esthetic features of the Gothic in the interpretation of the female costume inspired by the movie Nosferatu". The theoretical part of the diploma thesis includes the study of literature related to 18th century Gothic subculture and literature, which finds inspiration in elements of supernatural and mystical content, as well as cinematic and theatrical interpretation of horror elements. By analyzing 19th - century Renaissance and style dresses as the main inspirations for creating a Gothic style, the experimental part was started with the aim of realizing the female costume of Nosferatu's own vision of the female character. The personal interpretation of the vampire character is conceived through a costume, mask and wings that credibly display the frightening characteristic of the vampire's. The realization of the costume will provide an insight into the supernatural world and the imagination of vampire stories that will present more visually than negative depictions of vampire characters from old oral traditions.

Keywords: vampire, gothic, subculture, horror, film, theater

SADRŽAJ

1. **UVOD.....1**
2. **TEORIJSKI DIO**
   - **2.1.ODIJEVANJE U 16. STOLJEĆU.....2**
     - **2.1.1. ODIJEVANJE U 19. STOLJEĆU.....7**
   - **2.2. GOTIČKA SUBKULTURA.....13**
     - **2.2.1. GOTIČKI ROMANI I HOROR FILMOVI.....16**
     - **2.2.2. STVARANJE GOTIČKOG STILA: INSPIRACIJA RENESANSNOG I VIKTORIJANSKOG ODIJEVANJA.....20**
   - **2.3.POVIJEST VAMPIRA.....25**
     - **2.3.1. NOSFERATU ILI DRAKULA.....29**
       - **2.3.1.1.POJAM VAMPIRA U SUVREMENO DOBA.....34**
   - **2.4.BRAM STOKER, FILMSKE EKRANIZACIJE I MODERNI FILMOVI O VAMPIRIMA.....37**
   - **2.5.KAZALIŠNE IZVEDBE SA HOROR TEMATIKOM.....45**
3. **EKSPERIMENTALNI DIO.....50**
4. **ZAKLJUČAK.....60**
5. **POPIS LITERATURE.....62**
   - **5.1.DODATNA LITERATURA.....63**
   - **5.2.LITERATURA SLIKOVNOG SADRŽAJA.....65**

1. UVOD

Pojam vampira se veže uz pučka vjerovanja, mitove i priče koje zastrašuju malu djecu. Vampiri su prema takvim predajama predstavljali nadnaravna bića - mrtvace koja sišu ljudsku krv, posjeduju nadnaravne moći i postaju besmrtni konzumiranjem ljudske krvi. S takvim karakteristikama vampire se smatralo zlim bićima uspoređujući ih s demonima pa čak i Sotonom zbog čega je Crkva njih i one koji su vjerovali u njihovo postojanje osuđivala i smatrala izdajnicima Crkve. Iako postoje vjerovanja kako prva pojava vampira se veže za Istočnu Europu i Balkan sve civilizacije imaju svoju verziju mita o nastanku vampira. Vampire se smatralo krvožednim čudovištima koja po uzoru na životinje kao npr. pijavice, komarce te pojedine vrste šišmiša sišu ljudsku krv te tako ostaju besmrtni. Prema usmenim predajama smatra se da se pojam vampira pojavio kao vjerovanje u demone koji zaposjedaju ljudsko tijelo svojom pojavom ili samo paranormalna pojava u tijelu. Pojam vampira opstao je do danas kada ulazi u popularnu kulturu kao inspiracija u književnosti i umjetnosti. Pojava vampira poslužila je kao inspiracija u stvaranju književnih djela, kazališno - performativnih i filmskih realizacija koje su prenosile ideju davno nastalih mitova i predaja o nastanku vampir, te su postale inspiracija za ljubavne, zastrašujuće priče ili za populariziranje lika vampira u suvremenoj kulturi. Zadržavajući priče kroz naraštaje i upotpunjavajući mitove svojim viđenjima, društvo se do danas saživjelo s likom vampira interpretirajući svoju zainteresiranost kroz identifikaciju lika vampira nošenjem odjeće, stvaranjem kulture vjerovnika u mitove ili stvaranjem novih predaja o nadnaravnim bićima. Sve je to rezultiralo novim istraživanjima o istinitosti i stvaranjima ideja o vampiru kao neshvaćenom liku u ljudskoj povijesti koji pokušava pronaći izlaz iz nesretne životne situacije u kojoj se pronašao gdje ga ljudi ne mogu prihvatiti.

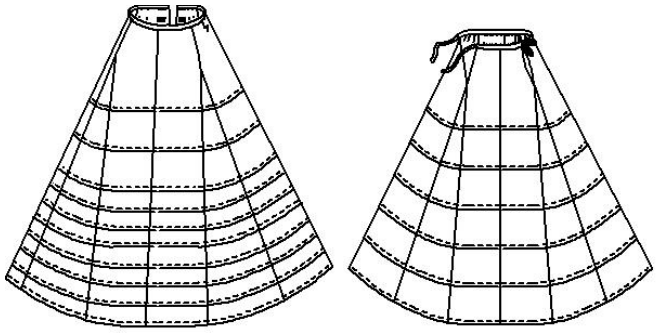
Koristeći literaturu o povijesti i pojavi vampira, istraživanjem o utjecaju horor elemenata, u književnosti temeljenoj na vampirskim mitovima, na filmsku i kazališnu umjetnost ovaj diplomski rad se temelji na interpretaciji vampira kroz kostimografsko rješenje kostima ženske verzije krvopije u popularizaciji gotičke odjeće.

2. TEORIJSKI DIO

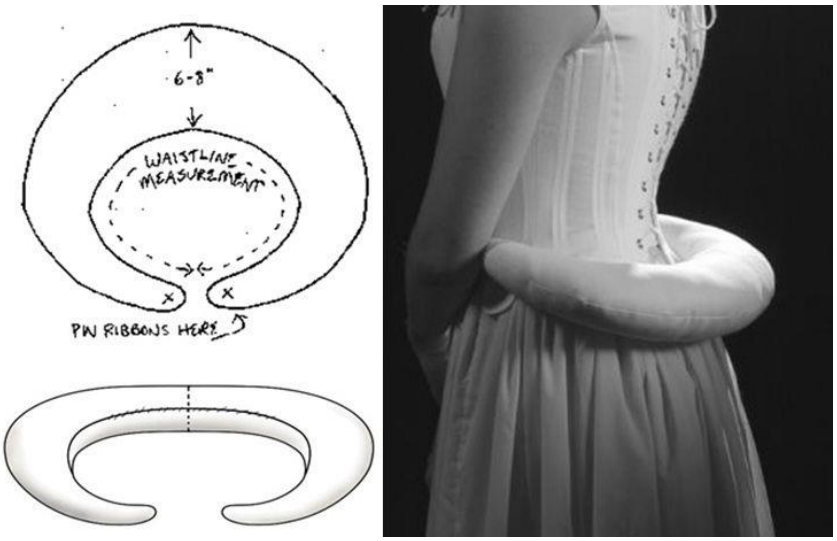
2.1.ODIJEVANJE U 16. STOLJEĆU

Renesansa je intelektualni i umjetnički procvat koji počinje u 14. stoljeću, a kulminira u 16. stoljeću. Iako se razvija prvenstveno u Italiji imao je veliki utjecaj i u drugim dijelovima Europe. U 16. stoljeću odjeća je kao nositelj statusa u društvu, a vrijedila je toliko da je s vremenom postala valuta zbog čega su se neki dijelovi koristili kao novac.

Glavna promjena u ženskom odijevanju je u suknji koja se sve više širi u gornjem djelu. Umjesto španjolskog *farthinaglea* (slika 1.) postavljeni su valjci na mjestu oko struka kako bi se dobilo na većoj širini ispod struka, a ti jastuci nazvani su *bumrolls*[1] (bum role) dajući sinonim za zadnjicu. Da bi ti jastučići i cijela suknja stajala izrađivala se čvrsta potkonstrukcija (slika 2.).

Slika 1. *Farthinagale* konstrukcija

Slika 2. *Bum roll*

[1] Elizabethan costume page, Bumroll, Drea Leed 1996-2008, URL:http://www.elizabethancostume.net/bumroll.html (pristupljeno: 1.5.19)

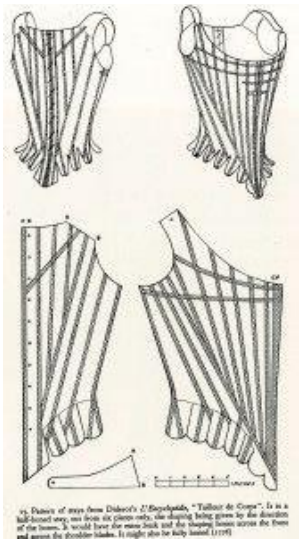
Glavna obilježja odjeće u 16. stoljeću u Europi je dominacija talijanskih i njemačkih dizajnera koji izradu odjeće dovode do krajnosti ekstravagancije, a prevladavaju razni izbori tkanina poput svile, brokata, baršuna i pamuka. Dvorovi su poput modne pozornice, sve svečanosti održavane na dvoru su bile odraz natjecanja za prestiž među pripadnicima viših klasa, pri tome su detalji poput šešira, kapuljača, perja ili velikog izbora dragog kamenja omogućili uvid u razliku među pojedinim slojevima jer su svi težili što boljem stilu. Izobilje nabora, podignuti ovratnici, stroga ekstravagancija i tamne boje su karakteristike takve mode u kojoj s naglašenim nakitom, karakterističnim načinom vezenja, krojenjem i izradom odjeće može se reći kako je odjeća 16. stoljeća dosegla možda najveći nivo modnog utjecaja do tad. Moda je podređena vanjskoj prezentaciji, zanemarena je udobnost i praktičnost za što su zaslužni steznici s ugrađenim šipkama od kosti, tvrdi prsluci koji drže tijelo čvrstim i uspravnim te krinoline s nizovima obruča ispod suknje (slika 3.).

Slika 3. Renesansna ženska odjeća

U 16.stoljeću tijelo se negiralo uglavnom modnim dodacima, a samo tijelo stavljalo se u definirane okvire odijevanja. Negacija ženskog tijela vidljiva je kroz sputane grudi, ujedno dolazi do pojave fišbajna koji su se kao umetci od kitove kosti, drveta ili čelika mogli uvlačiti - izvlačiti i držati tijelo u jednom definiranom okviru. Ne postoji puno izvora o korzetima iz 16. stoljeća i nekoliko primjera polovično ima sačuvano u muzejima. Korzeti su uglavnom bili V - izreza i četvrtastog izreza oko grudi, pojačani prsnicom i fišbajnima (slika 4.). U 16. stoljeću oba spola nose duge čarape, ovratnike, *stomachere* (prsnice) (slika 5.), steznik i ukrašene cipele. Što se tiče ovratnika, neki su imali konstrukcijske ovratnike i nazivali su se *supportasse* (slika 6.). Metoda izrada ovratnika uključivala je skupljanje jednog ruba tkanine ili čipke na veličinu vrata kako bi se formirala krilca dubokih nabora, a nekada bi se

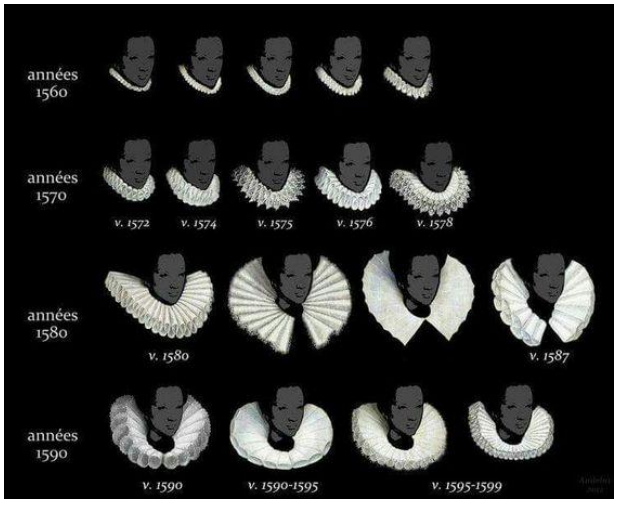
postavljalo nekoliko slojeva čipke jedan preko drugog kako bi se dobilo na volumenu i visini. Neki ovratnici su bili jednostavni krugovi čipke bez slojeva. To su bili ovratnici s konstrukcijom u obliku križa, koji stoji visoko iza glave i široko je pričvršćen u kvadratni dekolte.

Slika 4. Korzet sa fišbajnima u doba srednje renesanse

Slika 5. *Stomacher* - prsnica

Slika 6. Renesansni ovratnici

Ovratnik, nazvan „mlinsko kolo“ je karakterističan za francusku i englesku modu 16. stoljeća, kada je popularizirana izrada od lanenih tkanina uz skupocjeni vez što je bilo više karakteristično za francuski dvor dok na engleskom dvoru su bili karakteristični zbog izrade istoimenog ovratnika od čipke. Tijelo se također negiralo i modnim dodacima koji su zapravo bile aplikacije od zlata ili dragog kamenja koje su izgledom otežavale odjeću. Neki nakiti i ukrasi aplicirali su se i na samu odjeću, a bilo je popularno među visokim ovratnicima unutar nabora na iglama ostavljati zakačene zlatne ukrase i nakite. Ponekada bi se na spojevima rastvorenih rukava aplicirali razni broševi i zlatne kopče (slika 7.). Od oglavlja nosile su se najčešće platnene bijele kape ili oglavlja u raznom rasponu oblika od okruglog do srčanog ili šiljastog, a sredinom i pred kraj stoljeća kosa se sve više otkriva (slika 8.). Bile su u modi i mrežaste kape i biserima ukrašene mreže kao pokrivala za glavu (slika 9.). (Boucher, Deslanders, 1987: 285-299),(Blažević, Pribić, 2000: 119-129)

Slika 7. Renesansni nakit

Slika 8. Renesansna oglavlja

Slika 9. Uređenje kose tijekom 16.stoljeća

2.1.1. ODIJEVANJE U 19. STOLJEĆU

Odijevanje u razdoblju 19. stoljeća obuhvaća velike promjene u odjeći od samog početka do kraja stoljeća, a stogodišnja promjena utjecala je na odijevanje i danas. Početak 19. stoljeća obilježilo je doba *ampira* i *bidermajera* kada nakon vladavine Napoleona dolazi do velikog broja revolucija zbog čega utjecajem političkih, ekonomskih i gospodarskih promjena dolazi i do novog shvaćanja odjeće. Primjenom znanstvenih i tehničkih dostignuća poput tkalačkih mehanizirajućih stanova, strojeva za bojanje i pojave sintetskih bojila dolazi do veće uporabe pamučnih tkanina s mnoštvom ukrasa koje su imale manju nabavnu cijenu. Zbog pojeftinjenja tkanina razvijaju se veliki dućani koji omogućuju veći izbor odjeće što rezultira standardiziranjem veličina odjevnih predmeta. Na taj način postepeno se razvilo industrijsko doba i na području mode što je predstavljalo ulazak u novo stoljeće za koje se predviđalo da će biti još naprednije.

Glavne karakteristike ženske odjeće s početka 19. stoljeća je to što još uvijek inspirirana dotadašnjim razdobljem kada žene nose haljine, no rezane ispod grudi što potvrđuje uklanjanje korzeta koji su ih do tada sputavali. Na odjeći je sve manje nabora zbog čega u izražaj dolaze bordure i ukrasni detalji na haljinama naglašenim blago nabranim rukavima. Haljine sve više podsjećaju na tunike duge slobodnog pada, a žene su nastojale zadržati taj trend nošenja zbog udobnosti (slika 12.).

Prva polovica 19. stoljeća je razdoblje ispreplitanja različitih stilova koji su ponovno rezultirali bidermajerom kada je ženska odjeća opet strukirana. U početku se strukiralo pomoću širokih pojaseva, a naknadno se u modu ponovno vraća steznik sa vezicama koji je omogućio još veće naglašavanje struka. Suknja u razdoblju bidermajera dolazi do izražaja jer ponovno se širi iako i dalje je ravnija nego u razdoblju renesanse ili baroka. Suknja postepeno postaje ukrašenija volanima i naborima pa stoga ponovno poprima zvonoliku i bogatu formu (slika 13.). U modu se vraćaju podsuknje koje naglašavaju bogate haljine, a pošto su materijali otežani u dno tih podsuknji se stavlja konjska struna kako bi ju bilo lakše nositi te kako sav teret suknje ne bi bio u struku ili bokovima. Rukavi su nabrani i široki, a dekolte široko položen. Postepeno će to nestati i rukavi će gubiti nabranost u gornjem dijelu orukavlja te će se „puf“ spustiti u visini lakta (slika 14.). (Boucher, Deslanders, 1987: 330-333)

Slika 12. *Ampir* stil u odijevanju

Slika 13. *Bidermajer* haljina do gležnja

Slika 14. Kasni *bidermajer* haljina

Žene su se u velikom broju zapošljavale u novim tvornicama što je rezultiralo učestalim modnim promjenama. Najveći utjecaj na modu imala je pojava stroja za šivanje zbog čega je odjeća postala kompleksnija, ali i zahtjevnija za izraditi. Usljed toga dolazi do pojave masovne proizvodnje odjeće zbog čega su zaposlene i žene. Takvi uvjeti rada rezultirali su lošim isplatama i dugotrajnim radom, no što je odjeća bila kvalitetnija i dotjeranija znalo se da pojedinac drži do svog društvenog položaja [2].

Krinoline ponovno dolaze u modu 1860 - ih kada utjecajem empirijskog stila s početka 19. stoljeća haljine su uskog naglašenog struka, bogato ukrašene i naglašenih detalja na gornjem dijelu. Rukavi su postepeno manje voluminozni, a svoju populariziranost krinolina prvenstveno postiže na dvoru. Kako bi nošenje krinolina bilo jednostavnije, žene počinju nositi bustle (slika 15.) zbog čega izražajnost krinoline je na stražnjem dijelu. Suknje postaju skupljene i drapirane, a silueta ženskog lika postaje naglašenija. Na taj način bustle je definirao formu suknje, naglasio žensko tijelo i promijenio novi modni stil koji će zaživjeti do kraja stoljeća. Kako bi se naglasio takav oblik krinoline u struk su se vezivali dodatni jastučići koji su zadržavali modernu siluetu. Postepeno tijekom narednih godina suknja postaje manje naglašenog stražnjeg dijela nakon čega ponovno žensko tijelo se osjeća manje sputano. Izrez na gornjem dijelu postaje svakako otvoreniji i naglašeniji pomoću ukrasnih čipki (slika 16.). Gornji dio haljine je kratak visokog struka, nekada produljen do bokova, s prednjim šiljatim dijelom. Prednji dio ima v - izrez i izričito je visok, ali takva odjeća postala je sofisticiranija, elegantnija i izazovnija. Saten je bio najčešće upotrebljavani materijal za izradu jer se lako mogao prilagođavati težem i lakšem padu, a boje su uglavnom bile bijela, plava ili siva dok su krajem 19. stoljeća uvedene svjetlije i živahnije boje poput lila, ružičaste i svijetlo smeđe. Tek zadnjih nekoliko godina počinju se koristit zelena, boja lavande, zlatno žuta, plavoljubičasta i crvena (slika 17.)

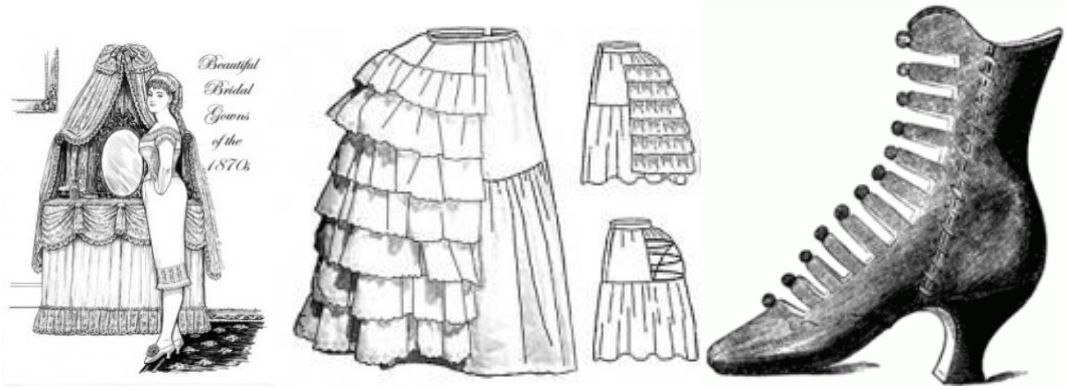
Slika 15. *Bustle*

[2] Škole.hr. Povijest odjeće (prvi dio). Čulina Ljerka.

URL: http://www.skole.hr/ucenici/ss?news_id=1550 (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 16. Gornji dio haljine 19. stoljeće- kasni *bidermajer*

Slika 17. Stil odijevanja u 19. stoljeću, donje rublje *bustle* suknja i cipele (čizme)

Krajem 19. stoljeća u razdoblju od 1880. - 1890. godine dolazi do najveće naglašenosti stražnjeg dijela suknje no postaje nešto spuštenija nego proteklih godina. Haljine su i dalje uske što sputava kretnje, a žene u tome nalaze protest kako bi mogle potvrditi da je takvu haljinu teško nositi. Steznici dolaze preko dvostrukih pojasa koji stežu žensku figuru. Postepeno se odijevaju kostimi iz dva dijela pri čemu kaputić seže do visine bokova. Ipak početkom 90 - ih dolazi do pojave žičanih konstrukcija koje drže haljinu, a pomične su kako bi se lakše moglo kretati i sjediti. Suknje su bogato i gusto nabrane, a gornji dio odjeće je čistih linija bez puno detalja, usko pripijen uz tijelo s dekolteom koji se smio nositi samo u svečanim prilikama (slika 18.). Ženska figura poprima elegantnu formu zbog čega žene se bune ne želeći nositi neudobne steznike te ponovno na sebe vraćaju nešto šire haljine prozvane gotičkim (slika 19.). Takvom pobunom uspjele su ući u 20. stoljeće s nešto slobodnijim izborom odjeće i lakše prilagođenijom za nošenje. (Boucher, Deslanders, 1987: 285-299), (Blažević, Pribić, 2000: 149-161)

Slika 18. *Turnir* moda, 1870-1880.godina

Slika 19. Večernja haljina, 1899. godine

2.2.GOTIČKA SUBKULTURA

Pojam subkulture označava skup normi, sustav vrijednosti i obrazaca ponašanja koja razlikuju grupe ljudi šire zajednice. Pojam subkultura danas se često uspoređuje s pojmovima kultura mladih i kontrakultura. U pristupima fenomenu subkultura prepoznaju se tri osnovne sociološke paradigme kao što su funkcionalističke, marksističke, ali i interakcionističke. Zahvaljujući nekim saznanjima psihologa takav pojam subkultura postaje hipotezom američke sociologije. Pojam subkultura vezan je uz američku i britansku sociologiju te mlade nižih klasa britanskog i američkog društva. Slika koju stvaraju sociolozi koji se bave socijalno - teorijskim tezama o subkulturama je ona u kojoj nastoje predstaviti mladež s ulice kao društveno nepokretljive adolescente radničkih zanimanja. (Leburić, Štrk, 2010: 35-47)
Kontrakultura, kao pojam, nije bila nepoznata u akademskim krugovima te se 60 - ih predlagalo razlikovanje pojmova subkultura i kontrakultura. Pojam kontrakultura želi naglasiti konfliktne situacije u kojima prepoznajemo kontrakulturu, a subkulture su tada okarakterizirane kao kulture unutar kulture. U teorijama o subkulturi mladih dominiralo je klasno određenje u kojem su američke bande iz kvarta bile subkulture unutar radničke kulture, ali njima su se kasnije pridružili modesi, *rockeri*, *skinheadsi*, *punkeri*, nogometni huligani, gotičari i mnogi drugi delikventi kao tipične subkulture mladih radničkih klasa. Glazba je imala veliku ulogu u nastajanju subkulturnih grupa. Članovi subkulturnih grupa međusobno se razlikuju, osim po stavovima i ciljevima po izgledu, vanjskim obilježjima i interesima. Neke od najpoznatijih subkultura danas su: hipiji, rokeri, metalci, pankeri, *skinheadsi*, rastafarijanci, hip hoperi i dr. Zbog toga je sociologija kontrakultura označena kao subkultura srednje klase, a do izražaja dolazi svaki pojedinac odijevanjem, frizurom, držanjem, *slangom*, praćenjem određenog glazbenog stila i sl. Određena subkultura predstavlja simbolički otpor, a često je manipulirana kulturnom industrijom. Danas živimo u vremenu brzih i radikalnih društvenih promjena, nekada je to bilo teže za prihvatiti, ali to je danas postalo dio svakodnevice svim zajednicama. (Hebdige, 1979)

Prvi počeci gotičke subkulture javljaju se tijekom 70 - ih godina prošlog stoljeća, a kulminiraju sredinom 80 - ih. Ta subkultura nastaje kao revolt onih koji su bili nezadovoljni ishodom punkera te pronalazeći inspiraciju u metal i emo bendovima prenose svoje emotivne vrijednosti pripadajućoj društvenoj sredini u kojoj žive. Diljem Europe i Amerike otvaraju se klubovi i udruženja koja podržavaju njihov način života te nesputavaju njihove ideje u stilu življenja koji se svodi na neurednu kosu, napadnu šminku i odjeću koja postaje njihov zaštitni

znak. Većinom su inspiraciju nalazili u pjevačima bendova u kojima su pronašli utjehu jer ih većina društva nije shvaćala, a oni se nisu trudili razjašnjavati svoje emocije. Kroz glazbu i odjeću stvorili su fetiš koji su zadržali u svom krugu ljudi. Uglavnom su nosili crnu kožnu, čipkastu ili mrežastu odjeću koju bi upotpunjavali s napadnim kožnim crnim cipelama ili čizmama uz mnoštvo metalnog i srebrnog nakita. Kao glavni akcent bila im je napadna šminka sa naglašenim očima i jarkocrvenim ili bordo crvenim usnama. Osim žena ukrašavali su se i muškarci koji su također bili skloni ekstravagantnom šminkanju. Na taj način formirali su aktualnu goth scenu koja se kroz svoje grupe diljem svijeta širila i uspješno infiltrirala u ostatak društva (slika 20).

Postoji nekoliko vrsta gotičara i s obzirom na način na koji se odijevaju, šminkaju, ponašaju ili infiltriraju u društvo neki su se nazivali romantičnim neki viktorijanskim, cyber ili old - school gotičarima. Glavna pogreška društva spram njih je bila ta što nisu ih sagledali u potpunosti jer iako izgledaju tako napadno u njima se krije umjetnički pogled na svijet koji oni promatraju na pomalo depresivan način upravo zbog te činjenice što ih društvo nije spremno niti željno vidjeti onakvim kakvi jesu. Njihova morbidna pojava u pojedincu izaziva neku vrstu gađenja i odbojnosti zbog čega se osjećaju izolirano no to je stereotipni pristup društva prema nečem novom. Često ih se promatra kao glavne negativce, sotoniste koji osuđuju religiju i društvo zbog čega ih se proziva poganima i nedostojnima današnjeg društva. Gotička subkultura ne promiče pesimizam, morbidnost ili ograničen pogled na svijet, jednostavno žele naglasiti umjetnički pogled na svijet drugačije od drugih. Razbijaju sve klasične stereotipe i predrasude istovremeno pronalazeći slobodu za sebe kroz izbor glazbe, načina ponašanja i stila odijevanja te religijske opredijeljenosti. Gotička subkultura zaživjela je 30 godina i danas je još uvijek dio društva te je stoga ne treba osuđivački promatrati jer uvijek postoji ona izreka „da se knjiga ne gleda prema koricama“ [3].

Slika 20. Moderni gotičari

[3] Azra. Ba. Tko su gotičari. Azra.ba

URL: https://www.azra.ba/aktuelno/8738/subkulture-znate-li-ko-su-goticari/ (pristupljeno: 1.5.19.)

2.2.1. GOTIČKI ROMANI I HOROR FILMOVI

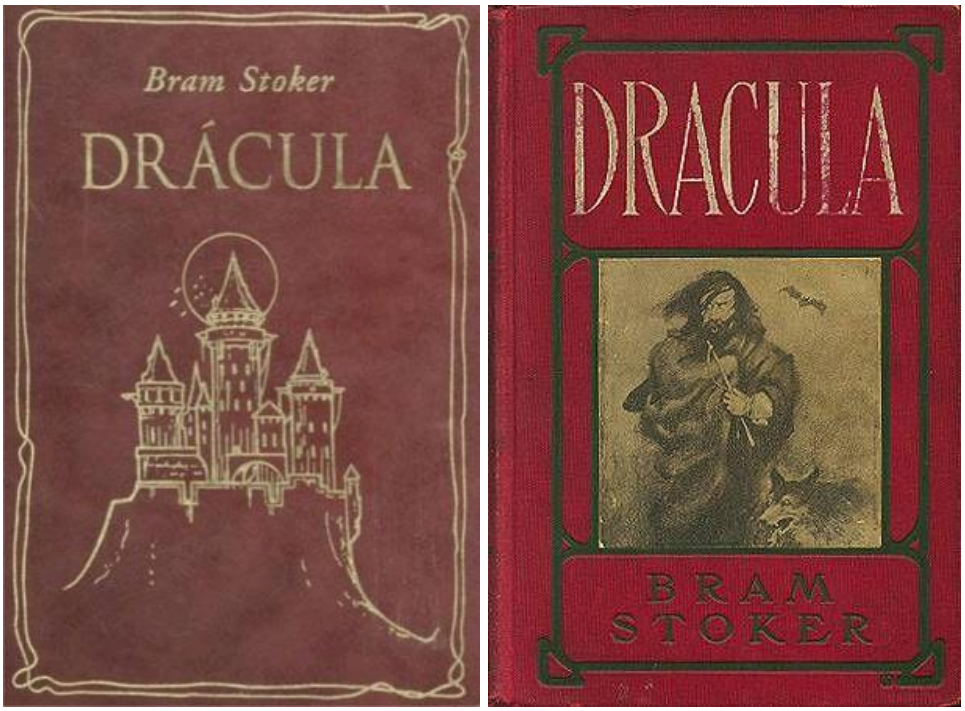
Oduvijek postoji potreba za analizom besmrtnih bića , a ljudska mašta je proizvela ideju da se radi o vampirima, stvorenjima niti životinjske niti ljudske forme koja kako bi preživjela pronalaze žrtve u ljudima i sišu im krv. Takve narativne priče koje kulminiraju tijekom 18. stoljeća, postaju izvorom za romane i u moderno doba filmove koji prezentiraju takva vjerovanja nastojeći pronaći pravu istinu: tko je zapravo vampir i da li oni uopće postoje.

Pojam vampira ovjekovječio je Bram Stoker, irski pisac najpoznatiji po romanima o vampirima koje je predstavio kroz najpoznatiji lik - Drakulu. Krajem 19. stoljeća Stoker izdaje roman o grofu iz Transilvanije koji je zbog smrti svoje voljene i izdaje od strane kršćana prodao dušu vragu te tako postao besmrtan, a kao glavno prokletstvo postala mu je konstantna žeđ za ljudskom krvi. Stokerov roman postao je inspiracija za mnogobrojne reinterpretacije o vampirima i zloglasnom grofu koji je stekao lošu reputaciju i postao krvoločnik pred kojim svi strahuju. Prema njegovoj priči vampir je krvopija koji noću napada ljude i usmrćuje ih pijući im krv, ne može hodati po suncu zbog čega se vječito danju krije u lijesu, a spava otvorenih očiju jer je uvijek spreman za lov na novu žrtvu. Tako okarakteriziran vampir postao je idealan za daljnju inspiraciju u stvaranju mračnih likova koji plaše ljude i tjera im strah u kosti.

Neovisno da li je takav lik bio istinit ili je nastao iz ljudske mašte, postao je inspiracija za mnoga djela koja su spadala u horor žanrove. Priče o vampirima inspirirane su prema starim predajama koje su proučavale mistična noćna bića te su postale glavni dokaz o postojanju vampira. To je bilo dovoljno za mnoge pisce ranog 19. stoljeća kao što su Charles Baudelaire, Lord Byron, Samuel Taylor Coleridge, Felix Dahn, Alexander Dumas, Hans Heinz Ewers i druge, da pišu o živom mrtvacu - vampiru (slika 21.). Pojava gotičkog romana kulminira u 19. stoljeću u Engleskoj, a inspiraciju pronalaze u srednjovjekovnim horor i narodnim pričama te praznovjernim predajama. Prvi gotički roman je objavljen 1764. godine kada se nastojalo maknuti iz bizarne srednjovjekovne književnosti i više se koncentrirati na zamršenost ljudskog uma.

Glavne značajke koje je gotički roman uspio formirati su naglašen romantizam, uzbudljiv osjećaj nelagode, emocije i nesigurnost. Autori takvih romana nastojali su privući pažnju morbidnim elementima, neistraženim temama i neprihvatljivim činjenicama vezanim za nadnaravna bića, situacije i prostore. Gotički roman je nadilazio granice objašnjivog, istovremeno stvarajući nejasnu emocionalnu potrebu za razumijevanje sadržaja te stvaranje tipične gotičke scene koja se vizualizirala kroz osjećaj straha i užasa. U romanima su se često

opisivali mračni elementi, napuštena mjesta koja izazivaju tjeskobu i strah, a svaka promjena radnje predstavljala je otkrivanje zaboravljene tajne. Protagonisti radnje su uglavnom bili likovi zatvoreni u sebe, izgubljeni i željni nečeg novog čak i kada se podrazumijevalo nešto opasno ili nadnaravno te su postali arhetipski heroji književnosti 17. stoljeća. Gotička književnost je uspjeh skrivala iza velikog pretjerivanja i uveličavanja patnje, smrti ili izgubljenosti u realnom te pronalasku spasa u nadrealnom[4].

Slika 21. Verzije knjiga Bram Stokera o transilvanijskom grofu – Drakuli

U modernije doba najvećim inovatorom takve vrste književnosti smatra se Edgar Alan Poe [5] koji kao izvrstan književni kritičar smatra da se gotika najviše treba usmjeravati na duhovno stanje likova i kako pojam užasa treba izvizualizirat u samom toku čitanja kako bi se u čovjeku mogla otvoriti potreba za otkrivanje nestalih osjećaja krivnje, straha i napada panike. Ipak najpoznatiji antagonist gotičkog žanra ostaje grof Drakula, Bram Stokera koji svoju

[4] Deborahnormansoprano.com. Što je gotički roman?. Deborahnormansoprano.com 2019. URL: https://hr.deborahnormansoprano.com/iskusstvo-i-razvlecheniya/56102-chto-takoe-goticheskiy-roman-sovremennye-goticheskie-romany.html (pristupljeno: 5.5.19)

[5] Zlotnick-Woldenberg, Carrie. 1999. Edgar Allan Poe's 'Ligeia': An Object-Relational Interpretation. American Journal of Psychotherapy 53, no. 3 (pristupljeno: 5.5.19)

pozornost stječe formiranjem lika mističnog vampira iz dvorca Transilvanije u Istočnoj Europi i koji svojom pojavom ostavlja trag na svakog čitaoca[6].

Filmska povijest vampira počinje početkom 1900 - ih kada Robert Vingola snima prvi film o vampiru, ali lik vampira će zaživjeti kasnijom verzijom W. Murana. Narednih godina kinematografija je priuštila nekoliko verzija o vampirima zbog čega su zainteresirani za ovo nadnaravno biće bili potaknuti dalje istraživati istinitosti. Nekoliko filmskih verzija je imalo i komične sadržaje, ali sami izvor za stvaranje takvih filmova bili su pisani izvori iz 19. stoljeća te elementi preuzeti iz horor filmova koji su nastali nizom strašnih scena koje u promatraču podižu adrenalin i stvaraju jednu vrstu neugode. Taj osjećaj je pojačan doživljajem moćne glazbe jakih tonova. Cilj horor filmova je da izazovu strah, nelagodu i nesigurnost, a inspiraciju pronalaze u mračnim i nejasnim elementima natprirodnog porijekla. Krajem 18. i tijekom 19. stoljeća žanr horora kulminira te postaje inspiracija za stvaranje natprirodnih zastrašujućih fiktivnih likova upravo kao što je i sam vampir. Horori nastaju na temelju psiholoških analiza s ciljem pojavljivanja nelagodnih osjećaja u ljudskom tijelu ne bi li izazvali neželjene mračne osjećaje koji bi trebali rezultirati strahopoštovanjem no većinom ostavljaju trag nesigurnosti i mogućnost razvoja psihotičnosti. Prema nekim istraživanjima, upravo takvi horor elementi znaju ostavljati psihičke mane na ljudima, razvija im jedan oblik posttraumatskog iskustva te ponekad rezultira nasilnom smrću ili samoubojstvom. Iako zastrašujući elementi, uspješno su se infiltrirali među ljubitelje vampira omogućili su mnogim književnicima i filmskim stvaraocima da predstave lik vampira što je istovremeno zastrašujuće i enigmatski[7] (slika 22.).

Sociologija smatra da potreba za stvaranjem vjerodostojnih horor - vampirskih sadržaja je potreba za prikrivanje pojedinca pred društvom, potreba za skrivanjem pravih problema kao što su bolest tuga i smrt te da se tako odbacuje postojanje vjere i koliko je ona važna u ljudskom životu. Takve ideje zasnovane su još u doba srednjeg vijeka kada crkvenjaci nastoje uvjeriti ljude da ne postoje demoni i zla bića te da je najvažnije okrenuti se Bogu. Razvojem znanosti u 19. stoljeću mnogi vjerovnici u natprirodno sukobljavaju se s naučenjacima i Crkvom nastojeći dokazati kako njihove potrebe da utječu na ljude nedovoljno su jake u njihovoj namjeri da dokažu kako vampiri i natprirodno postoje. Ipak, lik vampira i danas

[6] Deborahnormansoprano.com. Što je gotički roman?. Deborahnormansoprano.com 2019. URL: https://hr.deborahnormansoprano.com/iskusstvo-i-razvlecheniya/56102-chto-takoe-goticheskiy-roman-sovremennye-goticheskie-romany.html (pristupljeno: 5.5.19)

[7] https://www.lagrange.edu/resources/pdf/citations/2010/11Sheperd_English.pdf (pristupljeno: 15.6.19)

uspijeva zaokupiti znanstvenike i maštu svakog pojedinca nastojeći izvući ono najbolje iz tog istraživanja ne bi li se onim nevjernicima dokazalo kako još uvijek i nakon toliko godina možda lutaju svijetom u novoj potrazi za ljudskom krvi ili prema riječima mnogih književnika, u potrazi za shvaćanjem. (Lecoutex, 2013: 7-13)

Slika 22. Prve pojave vampira u filmovima, pojava horor elemenata i natprirodnog

2.2.2. STVARANJE GOTIČKOG STILA: INSPIRACIJA RENESANSNOG I VIKTORIJANSKOG ODIJEVANJA

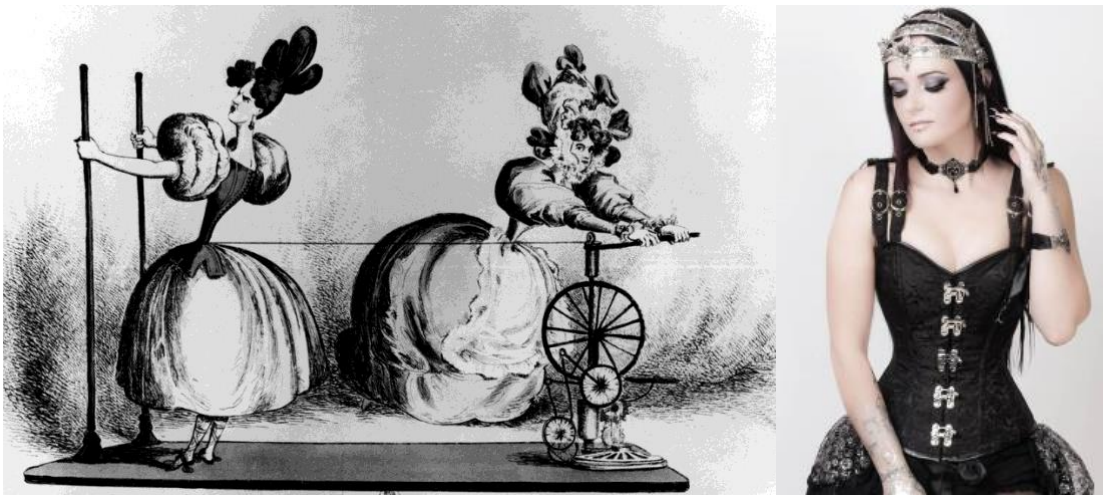
Subkultura gotičara, osim sa sociološkog stajališta gdje su putem odjeće i šminke nastojali naglasiti svoja uvjerenja može se reći kako su svoje ideje upotpunili i povijesnim prikazima odjeće koju su nosili. Njihova odjeća pripada suvremenom načinu odijevanja, ali njihove odjevne kombinacije odišu povijesnim prikazima pojedinih odjevnih predmeta. Promatrajući jednu gotičarku odjevenu u viktorijansku košulju, renesansnu kratku krinolinu ili ukrase koji podsjećaju na vintage nakit dokaz je kako gotičari koliko god pripadali postmodernom razdoblju u sebi kriju kvalitete prošlosti pa iako to samo bilo kroz odjeću. (Leburić, Štrk, 2010: 35-47)

Inspiraciju pronalaze uglavnom u viktorijanskoj odjeći upotpunjenoj s nekim detaljima koji sežu iz ranijih razdoblja poput renesanse ili kasnog ampira. Razlog što su izabrali baš to razdoblje ne leži samo u cjelokupnom stylingu kojim se žele predstaviti okolini u kojoj se nastoje dokazati već se krije i povijesna istinitost koliko takva odjeća ističe upravno ono što treba. Viktorijanska odjeća naglašava lik žene dajući joj formu ženskog tijela naglašenog struka (slika 25.). Silueta je zakrivljena i atraktivna, a ženski atributi utegnuti su u korzet što je nezamjenjiv atribut u naglašavanju ženske ljepote. Za dodatno naglašavanje ženskog gornjeg dijela tijela dodani su nabrani rukavi i samostojeći ovratnici ukrašeni čipkom ili pozlaćenim detaljima (slika 26.). Kako bi naglasile svoju ljepotu, moderne gotičarke nekim elementima nastoje naglasiti svoj novi look pa dodaju višeslojnost ujednačenih boja s različitim teksturama i dužinama, naglašavajući dodatnu formu svoje haljine ili samog tijela. Zbog toga njihova ženstvenost postaje bezvremenski modni klasik koji prestaje biti toliko vulgaran i napadan. Sve to znaju dodatno naglasiti masivnim ukrasima i dekorima vezenja i čipki.

Odjeća koja se nosila u 19. stoljeću nije bila nimalo udobna, a pravila nošenja su bila stroga i puna ograničavanja zbog čega je nekada bilo zamorno svakodnevno na sebe oblačiti slojeve odjeće koja je uokvirivala prisilno idealno žensko tijelo koje je moralo odisati elegantnošću, ljepotom te nekom sirovom seksualnošću što je postalo kao glavna inspiracija modernim gotičarima koji su u tome nalazili izlaz u opravdavanju svoje čudne i morbidne pojave među običnim ljudima.

Renesansnu inspiraciju pronalaze u velikim i raskošnim haljinama, krinolinama i podsuknjama koje su pomagale u naglašavanju jačine bokova koji ako i nisu bili prenaglašeni široke krinoline i do 60 cm uspijevale su naglasiti žensku pojavu u takvoj odjeći. Bogatost

materijala i ukrasa naglašavale su ljepotu i prostornost odjeće zbog čega gotičke haljine i suknje su širokih dimenzija, nastale od punih krugova ili jednostavno slojevite s podsuknjama i dodanim po osobnoj viziji, ukrasa ili volana kako bi haljina bila raskošnija (slika 27.). Osim suknji, gotičarke znaju nositi i kožne hlače ili tajice, mini ili maxi suknje, ali uvijek svoj imidž upotpunjavaju korzetom kao glavnim elementom koji naglašava njihovo tijelo. Tako, prema sociološkom gledištu subkulturalnih vrijednosti sebe žele okarakterizirati kao fatalne žene koje su rođene u viktorijansko doba. Ponekada znaju preuzeti elemente iz muškog gotičkog stila odijevanja pa oblače kožne kapute ili dodaju šešire kao ukrasne elemente (slika 28.). Što se tiče cipela, to su cipele na visoku platformu, pomalo ekstravagantne i mogu biti ili kao čizme ili kao zatvorene cipele ukrašene zakovicama, metalnim ukrasima ili čipkom. Uglavnom to su teške i upadljive cipele koje ponekada izazivaju gađenje ili u promatraču bude osjećaj straha (slika 29.) [8].

Slika 25. Viktorijanski trend stavljanja ženskog tijela u korzete; prikaz gotičkog „strukiranja“

[8] Govori se. Ba. Moda viktorijanske dobe: stroga, neudobna in z izdelkom, ki je kriv za smrt več kot 3000 žensk.Govori se. Ba. 26.1.2018. URL: https://govori.se/trendi/moda-viktorijanske-dobe-stroga-neudobna-in-z-izdelkom-ki-je-kriv-za-smrt-vec-kot-3000-zensk/ (pristupljeno: 8.5.19)

Slika 26. Inspiracija *gothic look - a,* dekoriranje ženske bluze

Slika 27. Inspiracije za gotičke suknje

Slika 28. Inspiracija ženske odjeće u muškim odjevnim predmetima

Slika 29. Gotičke cipele

Osim po odjeći svoju prepoznatljivost na prvi pogled pronalaze u prikazivanju karakteristične frizure, nakita ili ukrasa na gornjem dijelu tijela poput ukrasa na vratu, glavi ili rukama. Veliku ulogu ima i šminka koja je napadna i nekad pretjerana. Od nakita nose uglavnom metalne ili kožne ukrase koji su samodopadni i imaju neku mračnu simboliku vezanu za vampire, natprirodno, smrt i besmrtnost. Uglavnom to su križevi, vještičji simboli, likovi šišmiša, zmajeva ili mačaka, a neki imaju i povijesnu referencu na egipatska božanstva, Salem ili neko keltsko obilježje (slika 30.)

Ono što su gotičari preuzeli povijesno ne leži u činjenici da su iskopirali povijest kroz odijevanje već su u njihovom odijevanju pronašli simboličku vrijednost kao što je vidljivo iz stila odijevanja ili načina nošenja odjeće i njenih dodataka. Inspiraciju pronalaze i u mitskim predajama o vampirima, vješticama i nadnaravnim bićima povezujući to sa suvremenim načinom odijevanja zbog čega nekada postaju ekstravagantni, ali još uvijek su dosljedni svom načinu odijevanja (slika 31.)[9] [10].

Slika 30. Frizura, šminka i nakit u *goothic looku*

[9] Confettisimo. Viktorijanski stil obleke. Blog Valentina Chyako. Confettisimo. com
URL: https://govori.se/trendi/moda-viktorijanske-dobe-stroga-neudobna-in-z-izdelkom-ki-je-kriv-za-smrt-vec-kot-3000-zensk/ (pristupljeno: 18.5.19)

[10] Lady fashion. Info. Gotička subkultura i gotički stil u odjeći. Lady Fashion. Info. 2019.
URL: https://hr.ladyfashion.info/2755-gothic-subculture-and-gothic-style-in-clothing.html (pristupljeno: 18.5.19)

Slika 31. Ekstravagancija modernih gotičara

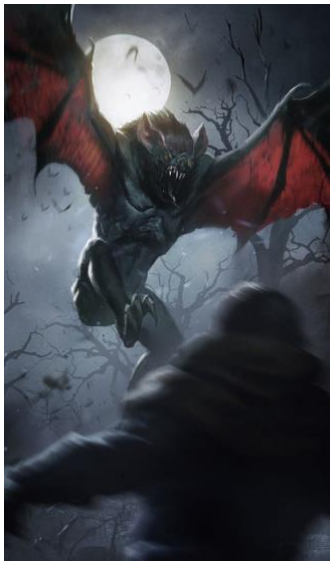
2.3. POVIJEST VAMPIRA

Na početku stvaranja civilizacije pojam vampira i potreba za istraživanjem nadnaravnih bića, demona ili ukletih duša koje poprimaju ljudski lik rezultirala je analizom i stvaranjem mitova, predaja i vjerovanja u bića koja ne dolaze s ovog svijeta i predstavljaju opasnost. Upravo zbog takvih istraživanja i navoda ne može se sa sigurnošću potvrditi postojanje vampira. Nije poznato da li je to biće s ljudskom ili životinjskom formom ili je to biće koje poprima obje karakteristike no zbog toga je još više zastrašujuće govoriti i istraživati o tome pa svaka priča i izvor postaju nepouzdanim (slika 23.).

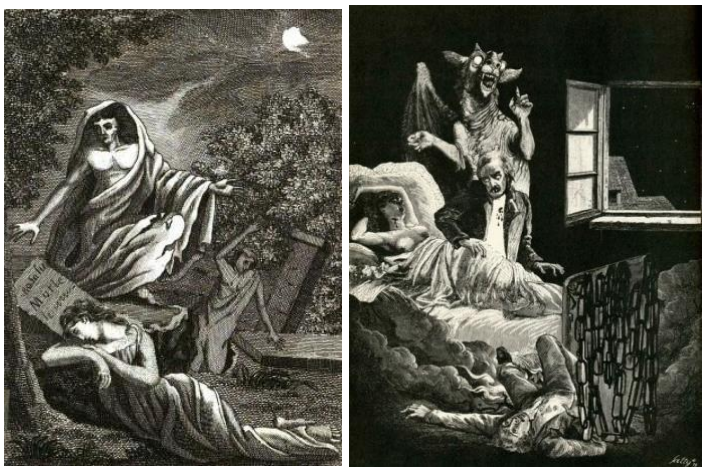
Prema istraživanjima britanskog arheologa M. Bersforda potreba za pojavom vampira javila se još u doba Egipta kada se nije moglo pojasniti proces smrti, mumificiranja, razgradnje tijela i vjerovanja odlaska u zagrobni život [11]. Prema starim zapisima spominju se mnogobrojna bića poistovjećena s demonima koja napadaju novorođenčad, ubijaju bolesne i trudnice, muškarce ili žene, a zbog neučestalog napada na životinje smatralo se da to biće ima životinjske karakteristike te da zbog toga ne napada sebi slične. Tijekom povijesti pojavljivali su se zapisi o raznim bićima koja ubijaju za vlastitu svrhu; kod Slavena se pojavila priča o vampiru koji nastaje od duhova preminulih, nesretnih ili zlih ljudi. Takva ideja raširila se sve do Azije, a najviše je zaživjela na Balkanu. U nekim dijelovima svijeta poput Filipina ta bića su bile nesretne i ljutite žene koje su noću zavodile muškarce te ih potom ubijale. Ljudi su iz starih predaja o čudovišnim životinjama stvarali priče o vampirima uspoređujući ih sa šišmišima, divljim dlakavim životinjama iz šume ili životinjama s velikim kljovama. Stoga su Slaveni stvorili predaje o raznim bićima dajući im pogrdna imena i još pogrdnije opise. U Jugoistočnoj Europi pojavili su se bukavci, oni koji noću dave ljude; drekavci oni koji noću viču iz grobova plašeći ljude; plakavci oni koji noću posjećuju kuće i imitirajući zastrašujući dječji plač plaše ukućane ili nekršteni koji zlim i morbidnim djelima donose nesreću svakome (slika 24.). Zbog takvih vjerovanja koja su rezultirala strogom samosviješću kako svaki mrtvac može postati vampir, pogrebnici su oštećivali mrtva tijela režući im kožu ili odstranjujući neke manje dijelove tijela u uvjerenju kako se tako neće uspjeti transformirati u vampire. Tijekom 17. i 18. stoljeća neki znanstvenici su nastojali potvrditi kako proces nastanka vampira je neka vrsta bolesti povezana s bjesnoćom no bezuspješno. Iako mnogi ispitanici takvih znanstvenih istraživanja tijekom procesa testiranja su razvijali već usvojene vampirske karakteristike poput nemogućnosti gledanja u odraz svog lika, osjetljivost na

[11] Povijest - svijeta.orgfree.com. Kratka povijest vampira. Povijest - svijeta.orgfree.com. 2019.
URL: http://povijest-svijeta.orgfree.com/povijest_vampira.html (pristupljeno: 7.5.19.)

sunce, konstantna nervoza zbog slabosti i anemija, nije se moglo dokazati da su bili zaista samo bolesni ili su potvrdili navode da tako reagiraju samo vampiri. Ipak vjerovanja kako vampiri postoje su duboko ukorijenjena i do danas se preispituje istinitost [12].

Slika 23. Prikaz ljudske forme vampira sa životinjskim karakteristikama (šišmiš)

Slika 24. Prikazi pojave vampira kroz povijest

Da bi se razumjelo i prihvatilo postojanje vampira, vampirizam se treba sagledati kroz više elemenata, poput: motiva i simbola koji nagovještavaju postojanje vampira, drevnih i povijesnih zapisa te književnih zabilješki ili mitoloških naracija koje su prenošene iz generacije u generaciju. Iako svako područje na drugačiji način promatra pojavu vampira, u svakom području jedna karakteristika je zadržana: to je biće koje je besmrtno i željno je ljudske krvi. U prošlosti pojam vampira smatrao se stranim i svatko tko je postao vampir ili vjerovao u njegovo postojanje bio je osuđivan. Vampiri su ostali kao krvožedna bića koja siju strah i smrt. Zbog velike raširenosti vjerovanja u vampire pojavila se potreba za pronalaskom

[12] https://www.youtube.com/watch?v=Tt-AOB3RTEA (pristupljeno: 26.5.19)

načina kako ubiti to biće, pa su neki savjetovali odrubljivanje glave, probijanje srca kolcem, zakopavanje u uspravnom položaju s glavom prema dole ili zabijanje čavla u vampirovu glavu. Tijekom 15. stoljeća se u jugoistočnoj Europi pojavila tkzv. epidemija neumrlih osoba koja se okarakterizirala kao veliko širenje vampira. Takve priče potaknule su pojavu vjerovanja kako je takva epidemija neizlječiva pa su kako bi ostali ustrajni u pronalasku lijeka iskapali mrtve ne bi li pronašli način da to širenje i zaustave. Pri iskapanju pronalazili bi tijela kojima još uvijek teče krv zbog čega su čvrsto vjerovali u vampire no zbog neukosti nisu bili upoznati s činjenicom da bi se tijelo počelo raspadati potrebno je određeno vrijeme pa samim time i krv koja je još uvijek bila u tijelu je normalna za tako kratko vrijeme pokopa. Kako bi se izbjegavalo vjerovanje u vampire nastojalo se čudne smrti i neraspadnuta tijela uspoređivati s tijelima koja samo nisu uspjela preživjeti teške bolesti poput kolere ili kuge, a u nekim dijelovima Europe pojavu vampirizma opravdavalo se kao postojanje sukoba dviju crkvi na istom mjestu: katoličke i pravoslavne. (Bartlett, Idriceanu, 2006: 1-55)

Neka nova istraživanja navode ako vampiri i postoje da su vjerojatno bili u ljudskoj formi i da biološki nisu mogli poprimati životinjski oblik. Prema profesoru Paul Barberu s UCLA iz Kalifornije, vampiri su postojali samo kao izmišljotina za sve što nauka u tadašnje vrijeme nije mogla dokazati, a kao glavni dokaz navodi nemogućnosti koaguliranja ljudske krvi u vrijeme smrti što je tadašnju nauku plašilo i bilo im je nedokučivo. Ostaje pitanje da li neukost tadašnjih znanstvenika i biologa je bila krinka za postojanje vampira ili su to sve bile izmišljotine koje su prikrivale ljudsku sumanutu želju da opravdaju postojanje zla i maknu sve sumnje s ljudi na značajnim pozicijama ili onih najmilijih. Krajem 19. stoljeća zbog pojave porfirije koja je rezultirala fotoosjetljivošću liječnici su ponovno to prozvali jednom vrstom vampirizma, a zbog toga u psihijatriji se pojavio Renfieldov sindrom koji je predstavljao klinički vampirizam koji je do danas opisan kao opsesivna potreba za krvi ili bolest mogućnosti konzumacije krvi. U psihijatrijskoj literaturi 1892. godine pojavili su se navodi kako su ljudi tijekom seksualnih odnosa imali pojačanu potrebu za krvlju upravo zbog pojačanog adrenalina te zbog toga nisu mogli kontrolirati opsesivnu želju[13].

Do danas ne može se potvrditi da vampiri postoje , ali su do danas ostali dio svijeta mašte, mita, legende, neistražene povijesti i istinitosti za koju još uvijek neki traže dokaze.

[13]Povijest - svijeta.orgfree.com. Kratka povijest vampira. Povijest - svijeta.orgfree.com. 2019.
URL: http://povijest-svijeta.orgfree.com/povijest_vampira.html (pristupljeno: 7.5.19.)

2.3.1. NOSFERATU ILI DRAKULA

Pojam vampira je tijekom povijesti postao istraživan pojam jer mnogobrojne predaje i mitovi ostavili su otvorena pitanja poput koji je točan naziv vampira, tko je prvi vampir i kako je nastao do toga da li vampiri uopće postoje ili je to samo ljudska mašta odradila veliku ulogu u definiranju pojma vampira. Mnogi izvori su stoga vjerojatno izmišljeni, ali kao prvi pisani izvor tijekom 19. stoljeća postali su romani i gotički zapisi o vampiru mrtvacu nad mrtvacima kojem je Bram Stoker i britanski govornik Emily Gerard dao naziv Nosferatu. Kasnije taj naziv zbog dodanih izvora u predajama i različitim izvorima službenih zapisa o vladarima jugoistočne Europe postat će drugačiji, kao sinonim „besmrtnog zmajevog sina“ - Drakule [14].
Sam naziv Nosferatu nema nikakvo značenje, ali je ušlo u književni naziv kroz zapise iz rumunjskih naziva besmrtnih ljudi. Nakon učestalih uporaba tog imena u navođenjima o pojavi vampira zaživio je dovoljno dugo u oslovljavanju imenom čudovišna bića koja oduzimaju ljudske živote. Taj naziv zadržao se do pojave priča o transilvanijskom grofu koji je zaista prema povijesnim izvorima vladao tijekom 15. stoljeća, a izvori su tvrdili kako je i on imao natprirodne moći u borbi protiv Turaka. Nakon proučavanja vladavine rumunjskog grofa, naziv Drakula je postao sinonim za vampire u svim govornim područjima diljem svijeta. Naziv Drakula ostao je samo fiktivni lik nastao iz romana Brama Stokera, a čija povijest inspirirana je stvarnom vladavinom i postao je glavna inspiracija za mnoge filmske ekranizacije [15].
Vlad III. Tepeš (slika 32.) rođen je 1431. godine na području Transilvanije u današnjoj Rumunjskoj no postoje nagađanja kako je zapravo bio kao i njegov otac, Vlad II. vladar Vlaške. Zahvaljujući svojoj reputaciji vlaškog kneza iz 15. stoljeća koji kao psihički poremećeni vladar ubija ljude nabijajući ih na kolce dobio je nadimak Vlad Koljač [16]. Ipak u modernije doba postaje najpoznatiji po priči ukletog vampira iz Transilvanije pa nadimak Drakula postao mu je zaštitno ime. Kao vladar Rumunjske pokrajine postao je poznat po neumornim bitkama s Turcima, Nijemcima, Mađarima i svojim sunarodnjacima koji mu nisu plaćali danak. Razvio je razna sredstva mučenja za svoje neprijatelje od fizičkog i duševnog mučenja do izricanja javnih smrtnih kazni. U svojim bitkama nosio je zastavu zmaja, a neki

[14]Tribun.hr. Drakula istinita priča. Tribun.hr. 2017.
URL: https://tribun.hr/drakula-istinita-prica/ (pristupljeno: 10.5.19.)
[15]Blog.dnevnik.hr. Priče o duhovima!. Blog.dnevnik.hr. 2010.
URL: https://blog.dnevnik.hr/priceoduhovima/2010/09/1628243271/grof-drakula.html (pristupljeno: 10.5.19.)
[16]Blog.dnevnik.hr. Priče o duhovima!. Blog.dnevnik.hr. 2010.
URL: https://blog.dnevnik.hr/priceoduhovima/2010/09/1628243271/grof-drakula.html (pristupljeno: 10.5.19.)

seljaci i rumunjski narod to su usporedili s njegovim udruživanjem s vragom zbog čega je postao vampir. Red zmaja je imao svrhu borbe protiv Turaka koji su htjeli zauzeti Rumunjsku s ciljem širenja muslimanske vjere, suzbijanja kršćanstva te su vjerovali kako će tako sebi omogućiti ulaz u Europu koju su toliki broj godina želi zaposjesti. Na rumunjskom jeziku *Draculea* znači sin od zmaja zbog čega moderni povjesničari smatraju da su priče o Vladu kao vampiru izmišljene[17].

Slika 32. Vlad III. (1431-1476. godine), rumunjski grof

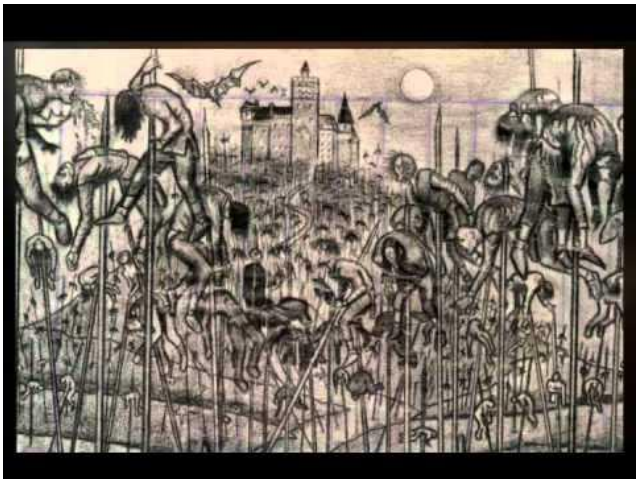
Globalno uvjerenje kako je grof transilvanijski vampir zaživjelo je i do danas. Za stvaranje mita o Drakuli zaslužni su Raymond T. McNally i Radu Florescu, profesori s Bostonskog sveučilišta koji prema Stokerovoj knjizi su proučavali Vlada III. i vladavinu Drakule. Izvor su im bili zapisi Williama Wilkinskona koji navodi da je nemilosrdni vladar osvajao i pokoravao zahvaljujući svojoj mogućnosti da ima snagu tisuću vojnika, volju velikog vladara i natprirodnu moć vraga (Perić, Pletenac, 2015: 47). Prema tim zapisima, Drakula je opisan kao

[17] Tribun.hr. Drakula Istinita priča. Ivica Mandeković. 2017. Tribun.hr.
URL: https://tribun.hr/drakula-istinita-prica/ (pristupljeno: 10.5.19)

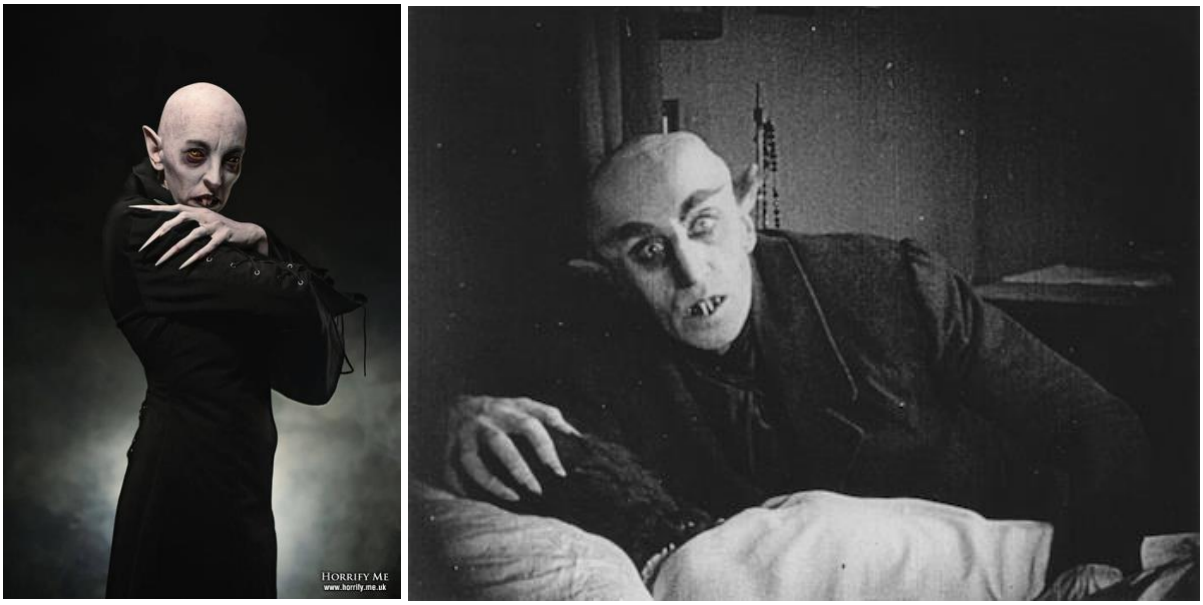
lik s vučjim očnjacima, dlakavih dlanova, obrve su bile spojene iznad nosa te je imao mogućnost pretvorbe u šišmiša. Stoga je Vlad III. ostao pravim prikazom živog mrtvaca blijede puti, grimiznih usana i dugačkih noktiju, a blijede i ledene ruke imale su snažan stisak što govori o njegovoj snazi (slika 33.). Postoji mnogo priča o Vladovoj okrutnosti koja je ovjekovječena kroz zapise, ali istinitost tih priča nikada nije potvrđena zbog čega i danas postoji nekoliko nedoumica kako je i gdje umro. Kao vladar nije bio voljen, ali je smatran nacionalnim herojem koji je uspijevao u borbi protiv Osmanskog Carstva zbog čega je Mehmedu II. bio otežan ulazak u Rim 1481. godine zbog manjak vojske koju je ubio Vlad III. Iako je glasio za krvnika, a zbog protivljenja Crkvi postao je široj masi omražen neki navodi govore kako je zapravo bio osjećajan i razuman čovjek koji je postao okrutan zbog prevelikog pritiska muslimana i Turaka koji su ucjenjivali još njegovog oca, a kasnije njega dolaskom na vlast u Transilvaniji [18].

Sinonim Nosferatu (slika 34.) nastao je kao inačica opisa vampira pogrdna izgleda sa zastrašujućom povijesti ubijanja ljudi, zatočeništva nesretnih ljudi te ispijanja njihove krvi kako bi opstao. Takav vampir bio je nesretan i uslijed tolike samoće u zastrašujućem dvorcu pronalazi svoje žrtve ne preispitujući mogućnost da ih ostavi na životu jer okrutnost je jedino što mu je ostalo nakon toliko godina besmrtnosti. U filmskoj verziji „Nosferatu“ iz 1922. godine, grof Orlok u istoimenom nijemom njemačkom filmu prikazan je kao nakaradno čudovište koje pije ljudsku krv, a pri susretu sa ženom koja ga podsjeća na njegovo davno izgubljenu ljubav gubi svaku dozu razuma i sve je spreman učiniti ne bi li poništio svoje prokletstvo. Osim toga smatra se kako je Nosferatu onaj koji je prenosioc svih bolesti koje čovječanstvo može zamisliti jer je nositelj svega negativnog. Upravo tako je i usvojen naziv Drakula samo s pozadinskom pričom transilvanijskog grofa. Postoji toliko verzija o Drakuli, Nosferatu, Vladu III. i vampirima općenito, a nijedna još nije potvrđena da bi se ustanovio točan naziv za vampire pa je ljudima bilo najlakše zapamtiti onu o grofu Vladu III. iz Transilvanije.

[18] Srednja.hr. Povijsničari konačno otkrili gdje je sahranjen grof Drakula. Srednja hr. 2016. URL: https://www.srednja.hr/jeste-li-znali/povjesnicari-konacno-otkrili-gdje-je-sahranjen-grof-drakula/(pristupljeno: 10.5.19)

Slika 33. Vlad III. kao „Drakula, Vlad Koljač“;grafički prikaz

Slika 34. Nosferatu

Jedna priča koja je zasigurno istinita je ona da je Vlad prozvan Drakula ili Nosferatu bio izričito okrutan prema svojim neprijateljima, mučeći ih i ubijajući njihove najmilije o čemu svjedoči i Vladov pohod na Mehmeta II., Osmanskog osvajača koji je bio nadomak ka osvajanju Europe, ali neumorni Vlad ga je zaustavio ubivši sve njegove poslanike i vojnike. Ipak zbog bolesti i širenja kuge u zasjedi od strane njegovih vlastitih vojnika Drakula je pogubljen ili povijest nije pravilno napisana jer je nestao u bitci protiv Turaka ili zaista je vampir koji i danas živi [19].

[19] Srednja.hr. Povijesničari konačno otkrili gdje je sahranjen grof drakula. Srednja hr. 2016. URL: https://www.srednja.hr/jeste-li-znali/povjesnicari-konacno-otkrili-gdje-je-sahranjen-grof-drakula/ (pristupljeno: 10.5.19)

2.3.1.1.POJAM VAMPIRA U SUVREMENO DOBA

Pri svakom spomenu na vampire, prva asocijacija u moderno doba je Drakula, Transilvanija, krvoločni Nosferatu, lice s velikim zubima, lik s nemogućnošću stajanja na suncu, itd. Mnogobrojni zapisi tijekom povijesti, ljudska mašta i želja za prikazivanjem vampira kao negativnog lika stvorilo je određenu sliku o pojmu vampira općenito. Vrlo je mali broj ljudi koji će u pričama o vampirima pronaći nešto pozitivno ili reći kako je razumjelo potrebu vampira da postoje, opstaju ili budu dio običnih ljudi koji ih toliko mrze i odbacuju. Iako nepotvrđena priča da li oni bili istiniti ili ne, suvremeno društvo postavlja mnogobrojna pitanja o vampirima. Od onih pitanja da li uopće postoje do toga da li su lažno osuđivano i krivo shvaćena bića željna razumijevanja njihova stanja u kojem su se našli.

Vampiri su prikazani ili kao strašna bića nakaradnog izgleda ili seksualna bića čarobnjačkih sposobnosti koja su povezana s natprirodnim. Stvorio se jedan tipičan kult vampira u kojem se počelo vjerovati kako svatko može postati vampir, kako treba biti oprezan s vampirskom krvi jer je opasna ili kako su prenosioci dobrih gena koji omogućuju ljudskom tijelu snagu i besmrtnost. Prahistorijska vjerovanja nastanka vampira postala su neka vrsta zabave za suvremeno društvo, priča za malu djecu ili fanatike koji vjeruju kako takva nadnaravna bića i paranormalno općenito postoji. Kao glavni dokaz u prapovijesna vjerovanja koja su utjecala na ljudsko shvaćanje vampira je činjenica da se vjerovalo kako nakon što se umre najkasnije nakon 40 dana se postaje vampir. Zapravo takva izjava preuzeta je iz kršćanstva gdje Isus 40 dana provodi u pustinji kako bi dokazao da je Božji sin (Rajkovič, Iveta, 2017; 44-45). Lik vampira predstavljen je ili kao životinjska forma koja je okrutna, bez velikih osjećaja i ljudskosti baš kao što i životinje su samo životinje s istinskim nagonom ka prirodi. Druga verzija vampira koja je postala učestalija tijekom godina je ona da je vampir strasni ljubavnik koji sa svojim natprirodnim moćima osvaja ženska srca, slama ih i sveti se zbog smrti njegove prve ljubavi koju je zbog prokletstva besmrtnosti morao ostaviti da umre. Među današnjim vjerovnicima u vampire ova druga verzija je više zaživjela jer je blaža verzija o besmrtnom krvniku i lakša je za prihvatiti od one da predstavlja zastrašujući lik kojeg bi se svi trebali bojati. Ljudi su tijekom povijesti dodavali neke atribute vampirima i upotpunjavali nepotpune zapise iz povijesti nekim svojih shvaćanjima i mogućnostima na koji način se može interpretirati lik vampira poput načina kako ga ubiti ili se zaštiti od njega. Tako kršćani smatraju kako je najbolje koristiti svetu vodu i križ, prema nekim pučkim vjerovanjima najbolja je zaštita kuće od vampira uporabom češnjaka ili uporaba srebra jer su vampiri

alergični na njega. Najadekvatnija i najbrža smrt za vampira je zabijanje kolca u srce i potom odrubljivanje glave, jedino što je ostalo upitno kako to učiniti osobi koja je snažna i brza. S obzirom na to da sva vjerovanja o vampirima su zapravo praznovjerja nije dokazao da ijedno rješenje djeluje, a i način da se spriječi postojanje vampira postalo je nemoguće jer prema nekim istraživanjima ako vampira nema kako onda zaustaviti nešto što ne postoji. (Rajkovič, Iveta, 2017; 45-52)

Pojam vampira se započinje razvijati kroz zapise i književnost te postepeno se zahvaljujući modernom društvo može prikazivati kroz ekranizacije i izvedbe. Vampiri u suvremenom kontekstu postaju sveprisutni te se prezentiraju kao izmišljeni likovi koji se u masovnoj kulturi koja kulminira ovim stoljećem mogu komercijalizirati i tako postati dio popularne kulture. Danas su vampiri, postali dio popularne kulture, a o njima su napisane brojne knjige, stripovi te snimljeni TV filmovi i serije raznih žanrova. U njima postoje različiti tipovi vampira od onih dobrih ili loših, ali i nespretnih i smiješnih. O vampira su napisane i brojne pjesme, a posebice su omiljena tema među rock metal bendovima, utjecali su i na modu gdje se razvio tzv. vamp stil. Takav pristup pridonio je tome da više nitko ne doživljava vampire kao stvarnu prijetnju ili nešto čega bi se trebali bojati, vampiri su svedeni na ono što doista i jesu - pučku priča na razini folklora[20] [21].

U suvremeno doba vampir postaje asocijacija za ugriz u vrat ili bilo koji dio tijela. Na taj način vampir je postao idealno oružje i za marketinške trikove kako privući kupca ili zaljubljenika u vampirski svijet (slika 35.). Prepoznatljivost vampira dovedena je na globalnu razinu, a osim što odrasli znaju predaje o vampirima uspješno se takve priče infiltriraju u dječji svijet kroz stripove, slikovnice i filmove. Taj lik vampira više nije napasan i krvoločan već mu se daju slabije karakterne osobine s ponekim životinjskim opisima. Uglavnom to je vampir koji većinu vremena boravi u svom mračnom lijesu, bježi od ljudi i hrani se krvlju zlih ljudi, a zbog ljubavi i nježnosti spašavaju one dobre. Tako stvoreno je uvjerenje kako vampiri i nisu toliko zli koliko i ljudi. Neki i danas vjeruju u postojanje vampira, zbog čega sama Transilvanija je postala turistička destinacija, a Drakulin dvorac idealno mjesto za istraživanje vjerovanja u vampire, preispitivanje njihovih moći i uvjerenje kako je uopće tamo živio grof koji je ima karakteristike navedene u zapisima o Vlad III. . Ostaje jedino pitanje da li je potrebno vjerovati u uvjerenja o

[20]Jutarnji.hr. Postoje li Vampiri?. Jutarnji.hr. 2019.
URL:https://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/gorilopedija/lifestyle/paranormalno/postoje_li_vampiri/
(pristupljeno:7.6.19)

[21] https://www.youtube.com/watch?v=539xWgHhatM (pristupljeno: 17.6.19)

vampirima nastala prema predajama, mitovima i zapisima koja izučavaju istinu o postojanju vampira općenito ili se jednostavno prikloniti suvremenom pristupu koji za vlastite potrebe opstanka konzumerizma i marketinga navode kako su vampiri bezopasni fiktivni likovi. (Rajkovič, Iveta, 2017; 177-185)

Slika 35. Marketinška moć uporabe pojma vampira na suvremeno društvo

2.4. BRAM STOKER, FILMSKE EKRANIZACIJE I MODERNI FILMOVI O VAMPIRIMA

Bram Stoker (slika 36.) je irski književnik 19. stoljeća koji je studirao matematiku sa zanimanjem za povijest i književnost. Još kao student je bio zainteresiran za književnost te je od 1871. godine pisao mnogobrojne kritike, novinske članke, a nekoliko godina kasnije bio je i osobni tajnik glumcu Henry Irvingu[22]. Nakon vjenčanja sa kćeri britanskog pukovnika i selidbe u London svoju karijeru posvetio je pisanju knjiga, a najpoznatiji je ostao po svojoj verziji romana o vampiru Drakuli zbog čega će ostaviti veliki trag u književnost u budućnosti te će utjecati na velike filmaše i umjetničke kritičare koji su počeli sve više cijeniti literaturu sa gotičkim elementima. Godine 1897. izdaje svoju verziju o vampiru koja će ondašnju kritiku dovesti u nemilosrdnost ljubitelja takvog žanra, a složenost i kompleksnost djela okarakterizirano je kao veliko književno postignuće. Ostala Stokerova djela danas su uglavnom zaboravljena, no trag koji je ostavio pišući detalje o vampiru koristeći se horor elementima iz dotadašnjih gotičkih romana te spojem sa što realnijom pričom o vampiru ostavio je veliki utjecaj na shvaćanje vampira koji je zaživio do danas [23].

Pisci utemeljitelji suvremenog mita o vampirima su John William Polidori, J. Sheridan Le Fanu i Bram Stoker koji inspiraciju pronalaze u radovima i izučavanju Transilvanijske folklorne baštine autorice Emily Gerard [24]. Polidori vampira izučava kao stvorenje hladnih sivih očiju koje dolazi na jednu zabavu u Londonu te se infiltrira među ljude, ali se ne uspijeva do kraja sakriti zbog svoje sive do blijede kože. To biće je tjeskobno i izgubljeno, sa natprirodnom snagom te se žrtvovalo nakon duge bolesti kako bi ostao besmrtan.

Sheridan Le Fanu u svojoj verziji opisuje ženskog vampira koji je već stoljećima živ i vraća se u svoju rodnu Štajersku u dvorac gdje je pokopana. Ogorčena što nalazi u svom domu i kako je zaboravljena odlučuje se osvetiti pa stoga ubija sve ljude oko sebe. Ostavljajući nelagodu i tjeskobu za sobom zatvara se u svoj zamak u koji više nitko ne smije ući. (Lecoutex,2013: 15-19)

---

[22] Theatrehistory.com. Britanica.com. Henry Irving. Theatrhistory.com. i Encyclopedia Birtannica, Eleventh Edition, Volume XIV. Anonymous University Press, 1910. P. 855-6.

URL: http://www.theatrehistory.com/british/irving001.html (pristupljeno: 12.6.19)

[23] Britannica.com. Bram stoker. Britanica.com 2019.

URL: https://www.britannica.com/biography/Bram-Stoker (pristupljeno: 12.5.19)

[24] BBC.news.com. The Scottish writer who inspired Bram Stoker's Dracula

David Allison 2018. BBC.news.com

URL: https://www.bbc.com/news/uk-scotland-46032480 (pristupljeno: 12.5.19)

Slika 36. Bram Stoker

Najpoznatija verzija koja je zaživjela i danas je ona Brama Stokera koja govori o grofu porijeklom iz Transilvanije koji nemilosrdno ubija zbog prokletstva besmrtnosti. Temeljem tog lika razvio je i lik Van Helsinga (slika 37.) koji kao jedini svjedok je u mogućnosti prepričavati istinitost događaja o vampirima. Stoker u svoju pripovijetku o vampiru uvodi neke modernije pristupe poput pojedinosti o češnjaku, zaštitnim amuletima, telepatskim moćima i demonskim karakteristikama koje su utjecale na njegovo stvaranje navodeći kako je to biće kao i svako drugo na koje je utjecao sam vrag i zbog svoje nesreće širi pokolj Transilvanijom. Stokerova verzija o Drakuli iako ne prva vampirska priča jer ta čast pripada Polyrodovoj verziji iz 1819. godine, imala je velik utjecaj na stvaranje i prihvaćanje modernije verzije vampira, ali i vampira općenito. Upravo zbog takvog utjecaja pojam vampira i Drakule prvenstveno se povezuje s njim, pa iako su Stokera smatrali opsjednutim s nadnaravnim i hororom mnogi kritičari i danas smatraju da je napisao jednu od najboljih gotičkih verzija o transilvanijskom vampiru. Njegov stil pisanja o vampiru prema mnogim kritičarima je bio prirodan, no on je svoja pisanja temeljio na sedam godina istraživanja te takve pripreme su mu omogućile slavu iako pomalo morbidnu. On je svoju verziju vampira striktno vezao za transilvanijskog grofa Vlada III. kojem je dao naziv Drakula. Njegova književna verzija postala je naknadno inspiracija za filmske realizacije priče o vampirima, prve verzije filmova s početka 20. stoljeća do današnjih modernih verzija [25].

[25] UCS.MUN.CA.com. Dracula: vampire. UCS,MUN,CA.com 2019.

URL: http://www.ucs.mun.ca/~emiller/bram_vampires_drac.html (pristupljeno: 12.6.19)

Vampirska vjerovanja nastala u Europi potječu iz književnih djela nastalih o transilvanijskom grofu. Taj pristup temeljio se na tradicijskim vjerovanjima gdje su vampiri bili prikazivani kao besmrtna bića, okrutna i sa svim karakteristikama natprirodnog. Ti zapisi su bile zabilješke, pjesme i priče o nepoznatim bićima koje su s vremenom nadograđivane s horor elementima koji su s obzirom iz kojeg kraja priča potječe bili morbidniji ili eksplicitniji. Stokerova verzija romana pisana je u obliku pisama, dnevnika i fonografskih zapisa njegovih protagonista. Roman govori o londonskom odvjetniku Jonathan Harkeru (slika 38.) koji na poziv grofa Drakule dolazi u njegov dvorac u Transilvaniji sa svrhom realiziranja kupoprodaje nekretnine u Londonu. Tijekom svog boravka u dvorcu Harker primjećuje da je grof jako čudan te sumnja u istinitost njegovih namjera. Nakon nekog vremena shvaća da je grof vampir (slika 38.) koji ga je zatočio u dvorcu te prevarom otišao u Englesku ne bi li zarobio srce njegove zaručnice koja ga podsjeća na njegovu davnu ljubav. Svojim moćima zavara Harkerovu zaručnicu Minu (slika 38.) koja ostaje očarana grofom, no njen zaručnik koji uspješno bježi iz grofova dvorca stiže u London s namjerom da ukloni grofa iz Minina života ne bi li se njome oženio što grofa razljuti. Grof se odluči vratiti u Transilvaniju no Harker uz pomoć liječnika koji je čuvao Minu u njegovom odsustvu, pravog imena Van Helsing (slika 38.), prati grofa i dolaskom u njegov zamak ga ubija. Ta priča je zaživjela do danas te je vjerodostojno prikazana u filmskoj verziji iz 1992. godine prema režiji Francisa Coppole (slika 38.). (Rajkovič, Iveta, 2017: 118-172)

Slika 37. Verzija interpretacije lika „Van Helsing“

Slika 38. Filmska verzija Coppole iz 1992. godine o Drakuli

Filmovi o Drakuli nastali su bazirani na romanima i zapisima iz prošlosti uz dodane elemente poput parodija, romanse ili erotskih sadržaja. Najpoznatije filmske adaptacije o vampiru Drakuli su „Nosferatu“ iz 1922. godine prema režiji Friedrich Wilhelm Murnaua (slika 39.), „Dracula“ Tod Browninga iz 1931. godine i Terenca Fishera iz 1957. godine (slika 40), zatim navedena verzija Francisa Coppole te mnogobrojne moderne verzije filmova o vampirima kao što su „Interview with the Vampires“ (slika 41.),“Blade“ (slika 41.), „Underworld“(slika 41.), „Dark Shadows“ (slika 41.)i mnoge druge. Najpoznatija trilogija posljednjeg desetljeća je „Twillight“ (slika 41.) koja prati život vampira i njihovo prilagođavanje na današnje vrijeme i ljude. Osim filmskih interpretacija poznate su i TV serije poput „The Vampire Diaries“ (slika 42.), „Buffy: the Vampire slayer“ (slika 42), „True Blood“ (slika 42.), „Penny Dreadful“ (slika 42.), „Bitten“ (slika 42.), te dječje verzije o vampirima prilagođene za maloljetnike kao mnogobrojne verzije o djeci vampirima od kojih je najznačajnije navesti modernu verziju vampira iz trilogije crtanih filmova „Hotel Transilvanija“ (slika 43.). Svaka nova verzija dodaje nove sadržaje o vampirima, neke pretvarajući ih u veća čudovišta, neke verzije podržavaju priče kako su to bili samo nesretni besmrtnici, a neke ismijavaju vampire i njihovo postojanje. Vampiri su uglavnom okarakterizirani kao nesretni, gnjevni ili zli ljudi. Obučeni

su u ekstravagantnu odjeću koja pomalo izlazi iz okvira radnje i naglašavaju njihovu ulogu vampira, šminka je naglašena, a frizura i cjelokupni look je mračan i izaziva osjećaj straha ili gađenja, privrženosti ili odbijanja. Prve verzije o vampirima bile su pomalo vjerodostojnije jer su se striktno držale književnih zapisa, svaka novija verzija dodavala je neke elemente o vampirima, njihovom životu i načinu adaptiranja s okolinom. Najnovija verzija Drakule iz 2014. godine (slika 44.) je prva približna verzija s originalnom Stokerovom verzijom nakon Coppoline verzije iz 1992. godine [26]. Sve druge verzije uključujući TV i animinirane serije uključuju drugačiju viziju vampira [27] [28].

Slika 39. „Nosferatu“ iz 1922. godine

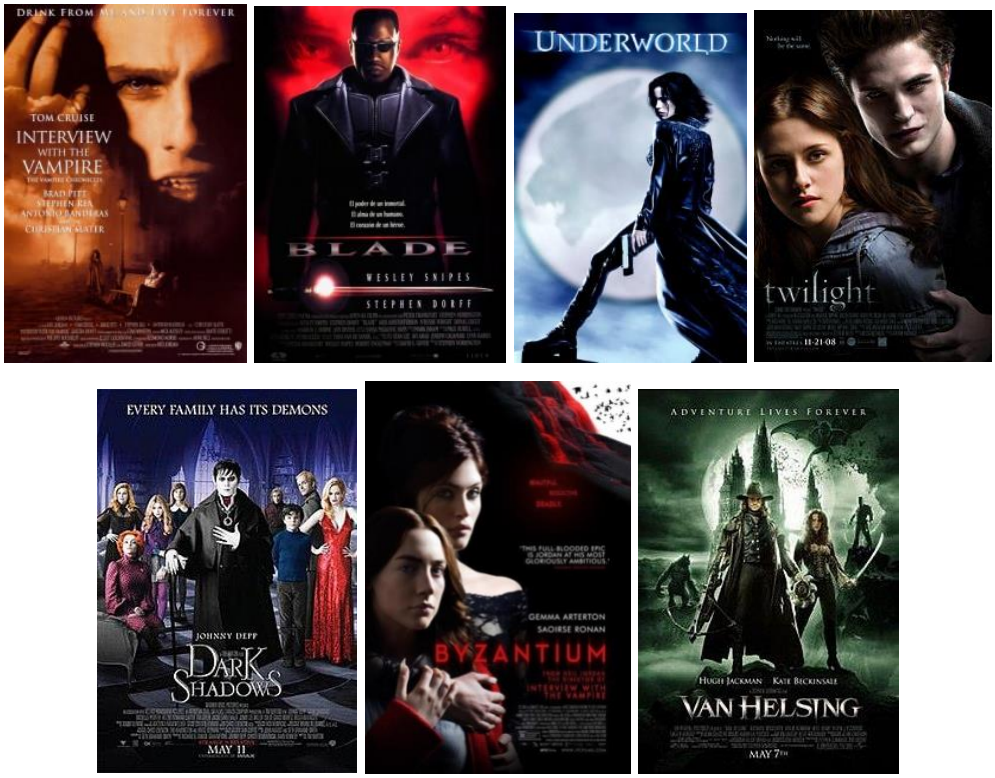

Slika 40. Verzije o Drakuli iz 1931. i 1957. godine

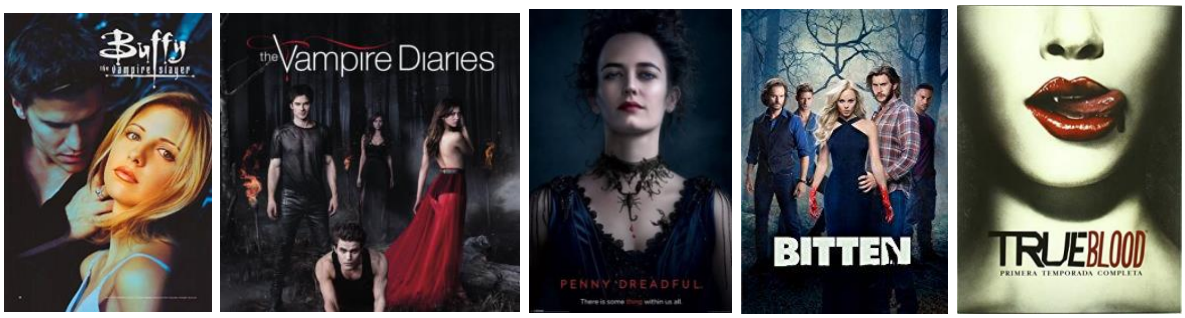
[26] Ravnododna. Com. Niko Sučić. Drakula - neispričana priča bolje da je ostala neispričana. Ravnododna.com. 2014. URL: https://ravnododna.com/drakula-neispricana-prica-bolje-da-je-ostala-neispricana/ (pristupljeno: 12.5.19)

[27] https://www.youtube.com/watch?v=WMJPW_vh24o (pristupljeno: 12.5.19)

[28] Pulse.rs. Gotički roman na filmu. Pulse.rs. 2019. URL: https://pulse.rs/goticki-roman-na-filmu/ (pristupljeno: 12.5.19)

Slika 41. Filmske ekranizacije o vampirima

Slika 42. TV serije o vampirima

Slika 43. Animirane verzije o vampirima

Slika 44. „Dracula Untold“, 2014. godina

Osim ekranizacija i prvih književnih verzija o vampirima postoje i stripovske verzije o životu vampira poput serije *Marvel* stripova gdje prepričavaju originalnu priču ili prave preinake o raznim vampirima (slika 45.). Iako ima toliko različitih verzija jedno je sigurno vampir je ostao kao neshvaćeno biće koje da li lažnim ili istinitim detaljima nastoji ostati nezaboravljena pojava u ljudskoj povijesti. Oni koji su veliki fanatici i vjeruju u postojanje vampira složit će se da bez obzira koliko bilo nemoguće dokazati da vampiri zaista postoje toliko je uzbudljivo uopće se upuštati u istraživanja o njima pa čak i dajući ljudima lažnu nadu ili zainteresiranost kroz neku novu verziju filma, serije ili knjige o vampirima.

Slika 45. Stripovi sa tematikom vampira

2.5.KAZALIŠNE IZVEDBE SA HOROR TEMATIKOM

Kazalište koje je nastalo u doba antike imalo je za potrebu povezivanja promatrača, gledatelja s izvođačima. Najuspješniji način povezivanja stjecali su kroz izražavanje svog lika mimikom, gestikulacijom, interakcijom s publikom i prezentiranjem svoje pojave kroz kostim. U antičkom kazalištu korištene su maske, većinom zastrašujućeg i ironičnog izgleda koje su bile nositelji komedije i tragedije. Glumac je noseći tu masku prenosio emocije publici, a gledatelj je promatrajući taj lik razvijao osjećaje straha ili oduševljenja (slika 46.). Antičko kazalište je bilo prvo kazalište koje je koristilo se ekspresivnim načinom komuniciranja s publikom s ciljem prikazivanja osjećaja i karaktera igranih likova (Crnoje - Carić, 2008: 19-25)

U antičkom kazalištu maska je imala i ritualno značenje te je bila neizostavna sastavnica glumačkog nastupa, a zbog tipiziranih odlika maske su postale bitan element svih kazališnih kultura što je vidljivo u commedia dell'arte gdje kožne maske lakše prilagodljive ljudskom licu te lakše za nošenje na sceni predstavljale su lik koji je izazvao smijeh ili izrugivanje (slika 47.). S vremenom maske su se počele manje koristiti te je kazališna šminka dolazila do izražaja o čemu svjedoče istočnjačka kazališta u kojima su nekada i muškarci nosili ženska lica i obratno, a ponekad su se izrađivale maske od drva, tikve ili tkanine (slika 48.). Postepeno se počelo razvijati folklorno kazalište (pokladne povorke) u gradskim sredinama pri čemu su maske gubile magijsku funkciju te su počele predstavljati zamjenu identiteta kroz društveno kritičku ili zabavnu dimenziju[29].

Slika 46. Antičke maske

[29] Enciklopedija.hr. Maske. Enciklopedija.hr 2019.

URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39277 (pristupljeno: 15.6.19)

Slika 47. *Comedia dell'arte* maske

Slika 48. Istočnjačke maske i *make up* u kazalištu

Potreba za prikrivanjem lica izvođača i stvaranje prividne karakteristike koju izvođač predstavlja gledatelju zaživjelo je do danas. Iako danas nešto modernijim pristupom poput maska - šminke ljudsko lice je prekriveno ili izmijenjeno. Upravo zahvaljujući toj promjeni i dodanom kostimu u kazalištu prikaz likova može biti ekstremno uljepšan ili zastrašujuć. U 19. stoljeću razvijen je gotički stil kroz književnost pa je postao inspiracija za stvaranje kazališnih predstava s elementima horora. To su bile predstave u kojima je scenografija, kostimografija i šminka bila pretjerana, pomalo ekstravagantna i u gledatelju je izazivala osjećaje straha i iznenađenja. To su uglavnom likovi koji su bili utjelovljeni u književnim proznim djelima gotičkih pisaca uz poneke dodane likove poput demona, vještica ili nekih drugih nadnaravnih bića poput vampira ili vukodlaka.

Kazališne predstave koje su sadržavale takve elemente bile su posjećivane upravo iz tog razloga što su predstavljale izazov društvu i otkrivale vizualno sve ono čega su se ljudi plašili

ili osjećali jednu dozu gađenja i revolta prema takvim bićima o kojima su čitali, a sada su ih imali prilike i vidjeti. Prva predstava s horor elementima u 19. stoljeću je bila Le Vampire s londonske pozornice koju je napisao James Robinson Planche 1820. godine. Prema romanu Lorda Bayrona, ova predstava je bila prva pojava vampira u kazališnoj umjetnosti. Inovacija koju je redatelj uveo su bila mehanizirana vrata koja su omogućila brz ulazak i izlazak vampira. Izvedba je bila kratka i skoro nezapamćena jer ljudi nisu prihvatili takve ideje u kazalištu zbog čega je trebalo proći više od 60 godina kako bi se slična tematika igrala u nekom londonskom kazalištu [30].

Prva sljedeća predstava je bila „Dr. Jekyll i gospodin Hyde“ iz 1888. Godine koju je napisao John McKinney (slika 49.). Nastala je prema noveli škotskog autora Roberta Louis Stevensa iz 1886. godine, a govori o uglednom liječniku Jekyllu i kriminalcu Hydu koji ubija vikara. Priča kulminira kad se otkrije da su to zapravo iste osobe, samo Jekyll je popio neki čudni napitak koji mu omogućuje da bude obje osobe. Nakon nestanka tog čudotvornog napitka Jekyll ostaje u tijelu Hyda zbog čega počini samoubojstvo. Prvi mračni elementi koji su se pojavili u kazališnoj predstavi je čudovište i magijski elementi pretvorbe u druga stvorenja [31]. U narednom stoljeću u nekoliko navrata pisane su drame na vampirsku tematiku, ljudi su postali otvoreniji takvoj tematici pa takav žanr se postepeno zadržavao u kazalištu. Tome svjedoči drama iz 1924. godine, „Dracula“ Hamilton Deanea (slika 50.) koja je adaptirana 1927. godine zahvaljujući John L. Balderstonu koji je ubacio detalje iz Stokerovog romana iz 19. stoljeća. Nakon nekoliko turneja po Londonu istoimena predstava odigrana je iste godine i na Brodwayu. Nakon nacionalne turneje po Sjedinjenim Američkim državama, 1931. godine se vraća u Veliku Britaniju, a svoje sljedeće oživljavanje imala je 1977. godine na Broadwayu kada je osvojila nagradu Tony [32].

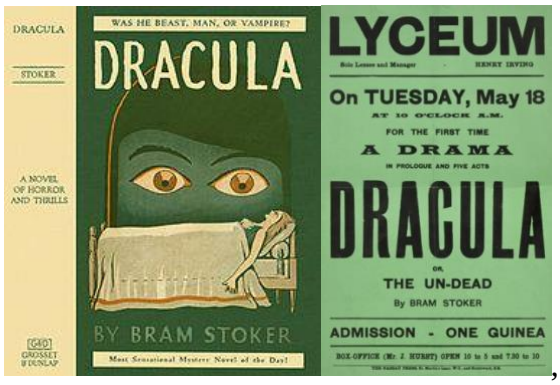
[30] Old.unipr.it. James Robinson Planche: The Vampire, or the Bride of the Isles. Old. Unpir.it. 2019. URL: http://old.unipr.it/arpa/dipling/GT/Seminari/cataldo.html (pristupljeno: 15.5.19)

[31]Questia.com. Jekyll and Hyde adapted dramatizations of cultural. Questia.com. PDF 2019. URL:https://www.questia.com/library/2027471/jekyll-and-hyde-adapted-dramatizations-of-cultural (pristupljeno: 15.5.19)

[32]Nytimes.com. Richard Eder. Theatre: an elegant bloodless Dracula. arhiva novinskog članka 1977. Nytimes.com. 2019. URL:https://www.nytimes.com/1977/10/21/archives/new-jersey-weekly-theater-an-elegant-bloodless-dracula.html (pristupljeno: 15.5.19)

Slika 49. „Dr. Jekyll i gospodin Hyde“ iz 1888. godine, plakat

Slika 50. „Dracula“, 1924. godine

90 - ih godina prošlog stoljeća nastale su dvije adaptacije o „Drakuli“ iz 1995. i 1996. godine. Ona iz 1995. godine nastala je prema režiji koautora Johna Godbera i Jane Thornton prema istoimenom romanu Brama Stokera, a prikazivana je na svjetskoj premijeri u Spring Street Theatru u Londonu. Druga adaptacija sljedeće godine nastala je prema predlošku američkog dramatičara Stevena Dietza, nije postigla veliki uspjeh na Broadwayu, ali se pokazala kao njegov najuspješniji financijski projekt. Njegova vizija Stokerovog romana je pomalo humoristična uz suvremene elemente vidljive kroz scenografiju i kostimografiju (slika 51.), a uz to nastoji oponašati Stokerov izvorni dijalog zbog čega ostaje vjeran njegovom kontekstu radnje. U izvedbi se ne pojavljuju svi likovi odjednom već centralnu pažnju usmjerava na lik Drakule, Mine i njenog zaručnika [33].

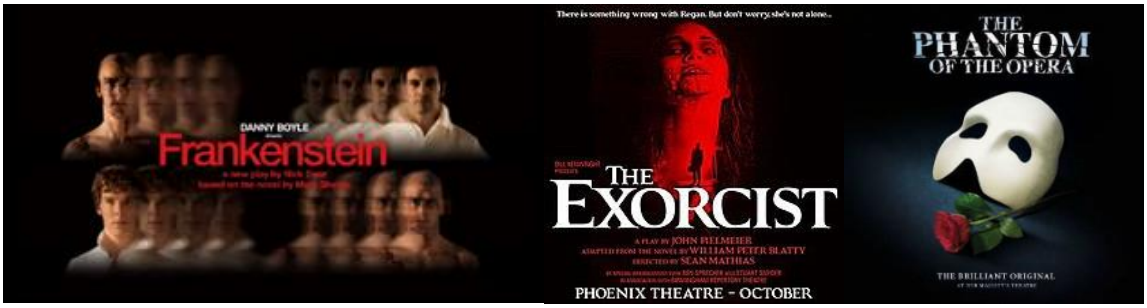
Moderne interpretacije predstava s horor elementima su adaptacije „Fantom Opere“, „Frankenstein“, „Egzorcist“ (slika 52.) koje na suvremen način žele prikazati kako čudovišta, paranormalno i natprirodno je lako za prihvatiti. Elementi gotičkih romana iz 19. stoljeća možda pomalo sofisticiraniji i dalje gledatelju daju osjećaj straha, ali ta doza straha postepeno

[33]Hudsonskaespeare.org. Dany Vilchez. Dracula by Steven Dietz. Hudsonskaespeare.org. 2013.
URL: http://hudsonshakespeare.org/Past%20Productions/dracula.htm (pristupljeno: 15.5.19)

nestaje i ostaje zadivljenost odlično odrađenom režijom ili scenografijom i kostimografijom jer shvaćanje i prihvaćanje takvih likova koji su do tada bili zastrašujući sada je postalo potpuno normalno. Ljudi su prihvatili da se nemaju čega bojati i da sve ono što su do tada samo čitali sada su spremni se suočiti s tim vizualnim iako to bilo nerealno i nemoguće.

Slika 51. „Dracula“ iz 1995. i 1996. godine

Slika 52. Moderne verzije horor predstava; „Frankenstein“, 2011. godina, „The Exorcist“, 2012. godina, „The Phantom of the Opera“, 2004. godina

3. EKSPERIMENTALNI DIO

Eksperimentalni dio diplomskog rada obuhvaća tehnički opis i konstrukciju kostima, te izradu pripadajuće maske. Temeljem razrade teorijskog dijela rada izrada kostima obuhvatila je izradu suknje s prišivenim korzetom i redizajn košulje te maske i krila vampira postupkom kaširanja.

Kostim je nastao inspiracijom lika vampira Nosferatu iz istoimenog filma iz 1922. godine referirajući se pri tome na gotički stil odijevanja. Kostim čine suknja s prišivenim underbust korzetom te redizajnirana klasična košulja. Suknja je izrađena u dva sloja volana, a korzet se sastoji od klasičnih šest dijelova s ukrasnim vezanjem na prednjem dijelu. Kostim je upotpunjen gornjim i donjim harnessom (slika 53., slika 54. i slika 55.). Uz navedeni kostim je izrađena maska i krila vampira koji daju zastrašujući izgled cjelokupnom kostimu. Maska je nastala procesom kaširanja[34], a krila pričvršćena na gornji harness od recikliranog materijala (slika 56., 57. i 58.).

Kostim u cijelosti predstavlja žensku verziju lika vampira Nosferatu i prikazuje mračnu interpretaciju osobnosti vampira općenito. Inspiracija se pronašla u gotičkom odijevanju koje je istovremeno privlačno i odbojno. Harness se pojavio kao modni dodatak 60 - ih godina i proteklih godina je bio nezamisliv dodatak odjeći jer je pripadao stilu odijevanja queer kulture[35] no danas je njegova primjena u modi sve više prihvatljivija. Iako se u početku nosio kao pokazatelj seksualne sklonosti ili kao oblik modnog rublja danas iako i dalje kao tabu tema ostao je inspiracija mnogim dizajnerima zbog čega se kombinira s haljinama, odijelima ili kostimima za scenske nastupe[36].

Maska je prikaz zastrašujućeg *make up - a* karakterističnog za horor filmove[37] [38]i nastoji pobuditi osjećaj straha u promatraču. Krila su izrađena od reciklirajućeg materijala i pričvršćena su na gornji harness kako bi nošenje i korištenje bilo olakšano. Svi popratni dijelovi kostima upotpunjuju izgled vampira i pokazatelji su njihovog mističnog i zastrašujućeg svijeta.

[34] Kaširanje je tehnika izrade dekorativnog predmeta (maske) procesom lijepljenja papira, najbolje je upotrijebiti novinski papir, pri čemu se nanose slojevi papira koji se povezuju ljepilom. Pjesmice za djecu.com. Kaširanje. Pjesmice za djecu.com. URL: http://www.pjesmicezadjecu.com/uradi-sam/kasiranje.html (pristupljeno: 15.9.19)
[35]Lori.hr. Queer. Lori.hr. 2007. URL: http://www.lori.hr/hr/kroz-prozor/45-queer (pristupljeno: 23.8.19.)
[36]Stanfordmint.com. Rachel Zilberg. Leading fashion and culture a word on the harness. 2017. URL:http://stanfordmint.com/leading-fashion-and-culture-a-word-on-the-harness/ (pristupljeno: 23.8.19)
[37] https://www.youtube.com/watch?v=BPXh9wyJGRk (pristupljeno: 23.8.19.)
[38] Makeup.lovetoknow.com.Katie Davies. Horror Makeup. Makeup.lovetoknow.com. URL: https://makeup.lovetoknow.com/Horror_Makeup (pristupljeno: 23.8.19.)

Slika 53.

Slika 54.

Slika 55.

Slika 56.

Slika 57.

Slika 58.

Pri izradi kostima napravljena je temeljna konstrukcija underbust korzeta nastala iz temeljne konstrukcije haljine i pripadajuće suknje s volanima u dva sloja koristeći se literaturom „Tehnike konstruiranja i modeliranja odjeće“ Ujević D., Rogale D., Hrastinski M.. (Ujević, Rogale, Hrastinski, 2011: 105-106) Košulja je nastala redizajnom klasične ženske košulje pri čemu su promijenjeni rukavi i ovratnik. Materijali korišteni za izradu kostima su poliesterski saten, poliamid, poliester i pamuk. Na suknji s pripadajućim underbust korzetom nalazi se patent zatvarač duljine 50 cm na desnom bočnom šavu. Na korzetu se naprijed nalazi ukrasno vezanje satenskom trakom, a suknja i prednji dio korzeta je ukrašen porubnom čipkom širine 10 cm.

Korzet je modeliran prema temeljnom kroju ženske haljine pri čemu je rezan ispod visine grudi za 4 cm te u struku. Modeliranje krojnih dijelova korzeta je napravljeno prema uzdužnim ušitcima temeljnog kroja. Konstrukcija suknje napravljena je prema temeljnom kroju zvonolike suknje nakon čega se modeliralo prema skici modela suknje. Kraći dio suknje na prednjem dijelu je visok 12 cm, na stražnjem dijelu 60 cm, a duži 25 cm na prednjem dijelu te 70 cm na stražnjem dijelu. Na modelirane dijelove su dodaci bočni šavovi 1 cm, na stražnju sredinu 2 cm, a na porub 3 cm.
Posljednji dio eksperimentalnog dijela čini mapa s pripadajućih 10 ilustrativnih crteža nastalih inspiracijom lika vampira Nosferatu pri čemu je jedan od radova realiziran.

4. ZAKLJUČAK

Analizirajući mnogobrojnu građu u diplomskom radu je prikazan razvoj nastanka mita o vampirima. Pojam vampira ostao je nedefiniran uslijed potrebe društva da suzbiju ideju o prihvaćanju nadnaravnih bića. Vampiri su stoga i dalje enigma, a istinitosti o njihovom životu predstavljaju izmišljene priče u koje je teško povjerovati.

Sve manji broj ljudi vjeruje u njihovo postojanje pa svaka priča o njima je bajkovita anegdota dovoljna za stvaranje novog mita, filmske ili kazališne interpretacije kako bi se kupila što veća publika, ali ne i vjerovnici u istinitost priče. Iako neki izvori mogu potvrditi istinitosti ljude je teško uvjeriti u pozitivnu stranu priče o vampirima pa većinom priklonjeni onoj negativnoj sve one koji vjeruju u vampire smatraju negativcima. Upravo zbog toga mnogi pripadnici kulture koje su priklonjene vampirima pa i sami vampiri, ostaju neshvaćeni, osuđivani i svaki pokušaj da dođu do izražaja bude suzbijen.

Diplomski rad se teorijski bavi analizom mitova o vampirima, njihovim istinitostima te istražuje utjecaj nastalih mitova na umjetnost. Temeljem istraživanja nastao je eksperimentalni dio rada kojeg čini realizacija ženske verzije kostima najpoznatijeg prvog vampira Nosferatu. Realizacija kostima podrazumijeva izradu maske realizirane procesom kaširanja te izradu suknje s pripadajućim korzetom i harnessom koji daju ženstvenost liku vampira, a košulja je redizajnirana kako bi se referiralo na stil odijevanja 19. stoljeća kada je žensko tijelo sputano pravilima nošenja odjeće. Inspiracija za nastanak kostima pronađena je u gotičkom stilu odijevanja i supkulturalnim vrijednostima gotičara koji se referiraju na elemente iz horor priča ili filmova. Cjelokupni kostim uz stravičan i mračan make up te modne dodatke kao što su harness i izrađena krila prezentiraju današnje shvaćanje vampira istovremeno potvrđujući priče kako vampiri nisu samo strašna već i senzualna bića sposobna istovremeno zastrašiti i zaintrigirati promatrača. Eksperimentalni dio rada je imao za cilj približiti kulturu vampira kroz gotičku vizualnu interpretaciju lika vampira.

5. POPIS LITERATURE

1. Francois Boucher i Yvonne Deslanders; 20 000 years of fashion: The history of costume and personal adornment; HARRY N ABRAMS London 1987.g. (1963-66)
2. Loara Blažević i Sanja Pribić; Estetika odijevanja; Alfa Zagreb 2000.g. (119-129 i 149-161)
3. Claude Lecoutex; Povijest vampira:Autopsija mita; TIM press, Zagreb 2013.
4. Wayne Bartlett i Flavia Idriceanu; Legende o krvi: Vampiri kroz povijest i mit; Naklada Zagreb Ljevak, 2006.
5. Marijeta Rajkovič Iveta i Vladimir Iveta; Oni koji noću ustaju iz grobova: Vampiri od lokalnih prič do popularne kulture; Srednja Europa Zagreb 2017.
6. Dich Hebdige; Meanin of the style; Taylor &Francis Group London And New York 1979. PDF format
7. Boris Perić i Tomislav Pletenac; Zemlja iza šume: Vampirski mit u književnosti i na filmu; TIM press, Zagreb 2015.
8. Anči Leburić i Marina Štrk; Moda kao društveni jezik, NSK Split, Split 2010. (35-47)

5.1. DODATNA LITERATURA

1. Elizabethan costume page, Bumroll, Drea Leed 1996-2008,
URL: http://www.elizabethancostume.net/bumroll.html (pristupljeno: 1.5.19)
2. Jutarnji.hr. Postoje li Vampiri?. Jutarnji hr. 2019. URL:
https://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/gorilopedija/lifestyle/paranormalno/postoje_li_vampiri/ (pristupljeno: 7.5.19)
3. Povijest svijeta. Kratka povijest vampira. Povijest svijeta 2019. URL: http://povijest-svijeta.orgfree.com/povijest_vampira.html (pristupljeno: 7.5.19)
4. Deborahnormansoprano.com. Što je gotički roman?. Deborahnormansoprano.com 2019. URL: https://hr.deborahnormansoprano.com/iskusstvo-i-razvlecheniya/56102-chto-takoe-goticheskiy-roman-sovremennye-goticheskie-romany.html (pristupljeno: 5.5.19)
5. https://www.youtube.com/watch?v=Tt-AOB3RTEA (pristupljeno: 6.5.19)
6. Zlotnick-Woldenberg, Carrie. 1999. Edgar Allan Poe's 'Ligeia': An Object-Relational Interpretation. American Journal of Psychotherapy 53, no. 3 (pristupljeno: 5.5.19)
7. Confettisimo. Viktorijanski stil obleke. Blog Valentina Chyako. Confettisimo. com URL: https://govori.se/trendi/moda-viktorijanske-dobe-stroga-neudobna-in-z-izdelkom-ki-je-kriv-za-smrt-vec-kot-3000-zensk/ (pristupljeno: 18.5.19)
8. Lady fashion. Info. Gotička subkultura i gotički stil u odjeći. Lady Fashion. Info. 2019. URL: https://hr.ladyfashion.info/2755-gothic-subculture-and-gothic-style-in-clothing.html (pristupljeno: 8.5.19)
9. Povijest.hr. Vlad Tepeš III. Drakula između povijesti i mita. Nina Petrović. Povijest.hr.2019. URL: https://povijest.hr/vazneosobe/vlad-tepes-iii-drakula-izmedu-povijesti-i-mita/
10. Tribun.hr. Drakula Istinita priča. Ivica Mandeković. 2017. Tribun.hr. URL: https://tribun.hr/drakula-istinita-prica/ (pristupljeno: 10.5.19)
11.Blog.dnevnik.hr. Grof „Drakula“. Blog.dnevnik.hr. 2019. URL: https://blog.dnevnik.hr/priceoduhovima/2010/09/1628243271/grof-drakula.html (pristupljeno: 10.5.19)
12. Theatrehistory.com. Britanica.com. Henry Irving. Theatrhistory.com. i Encyclopedia Birtannica, Eleventh Edition, Volume XIV. Anonymous University Press, 1910. P. 855-6. URL: http://www.theatrehistory.com/british/irving001.html (pristupljeno: 12.6.19)
13. Pulse.rs. Gotički roman na filmu. Pulse.rs. 2019. URL: https://pulse.rs/goticki-roman-na-filmu/ (pristupljeno: 12.5.19)

14. Ravnododna. Com. Niko Sučić. Drakula - neispričana priča bolje da je ostala neispričana. Ravnododna.com. 2014. URL: https://ravnododna.com/drakula-neispricana-prica-bolje-da-je-ostala-neispricana/ (pristupljeno: 12.5.19)
15. Dubravka Crnoje-Carić, Gluma i identiet; Denona 2008. Zagreb. Pg. 18-25
16. Questia.com. Jekyll and Hyde adapted dramatizations of cultural. Questia.com PDF 2019. URL:https://www.questia.com/library/2027471/jekyll-and-hyde-adapted-dramatizations-of-cultural (pristupljeno: 15.5.19)
17. Nytimes.com. Richard Eder. Theatre: an elegant bloodless Dracula. arhiva novinskog članka 1977. Nytimes.com. 2019. URL: https://www.nytimes.com/1977/10/21/archives/new-jersey-weekly-theater-an-elegant-bloodless-dracula.html (pristupljeno: 15.5.19)
18. Hudsonskaespeare.org. Dany Vilchez. Dracula by Steven Dietz. Hudsonskaespeare.org. 2013. URL: http://hudsonshakespeare.org/Past%20Productions/dracula.htm (pristupljeno: 15.5.19)
19. Old.unipr.it. James Robinson Planche: The Vampire, or the Bride of the Isles. Old. Unpir.it. 2019. URL: http://old.unipr.it/arpa/dipling/GT/Seminari/cataldo.html (pristupljeno: 15.5.19)
20.Enciklopedija.hr. Maske. Enciklopedija.hr 2019. URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39277 (pristupljeno: 15.6.19)
21. https://www.lagrange.edu/resources/pdf/citations/2010/11Sheperd_English.pdf (pristupljeno: 15.6.19)
22. Lori.hr. Queer. Lori.hr. 2007. URL: http://www.lori.hr/hr/kroz-prozor/45-queer (pristupljeno: 23.8.19.)
23.Stanfordmint.com. Rachel Zilberg. Leading fashion and culture a word on the harness. 2017. URL:http://stanfordmint.com/leading-fashion-and-culture-a-word-on-the-harness/ (pristupljeno: 23.8.19)
24. Tehnike konstruiranja i modeliranja odjeće Ujević D., Rogale D., Hrastinski M.

5.2. LITERATURA SLIKOVNOG SADRŽAJA

Slika 1. http://www.metabluedb.com/spanish-farthingale-elizabethan-era.html (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 2. https://sewing.patternreview.com/patterns/3084 (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 3. https://sewing.patternreview.com/patterns/3084 (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 4. https://arc337barlow.wordpress.com/2012/09/23/the-necessary-bones/amp/ (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 5. http://hexenart.deviantart.com/art/Elizabeth-Swann-Costume-Details-326260218 (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 6. https://i.pinimg.com/564x/f6/28/02/f62802ae99c8a5626c6101caac2973d1.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 7. https://i.pinimg.com/564x/83/23/a8/8323a82d566728582c55e21393b476ba.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Sika 8. https://i.pinimg.com/564x/83/f2/92/83f292d41373a96a128332c3bf345467.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 9. https://i.pinimg.com/564x/c6/b7/88/c6b7882af3ceeb5bce99aa413b4964de.jpg (pristupljeno: 1.5.19.)

Slika 10. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Catherine_great%27s_shoes.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 11. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/54/Mules_MET_54.61.101a-b_CP4.jpg/1920px-Mules_MET_54.61.101a-b_CP4.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 12. https://www.fashion-era.com/regency_fashion.htm (pristupljeno: 1.5.19)

Sliak 13. https://i.pinimg.com/564x/1a/cf/e8/1acfe8ebc7f8f39e0a16c5d82c82f300.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 14. https://i.pinimg.com/564x/48/84/37/488437a682e61b5428f050e86773a499.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 15. http://www.vam.ac.uk/__data/assets/image/0011/185582/2008bv2574_bustle-1884.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 16. http://www.katetattersall.com/wp-content/uploads/2014/10/bertha-1855-bell-sleeves-1857.jpg (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 17. https://blog.dnevnik.hr/modnizamorac/2012/10/1631146004/moda-1870ih-polonaise-preporod.html (pristupljeno: 1.5.19)

Slika 18. https://i.pinimg.com/originals/ea/46/ca/ea46ca69b0aea1205c496be8429730d3.jpg (pristupljeno: 1.5.19)
Slika 19. https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/41CaC35WfkL.jpg (pristupljeno: 1.5.19)
Slika 20. https://www.tportal.hr/media/thumbnail/w1000/968397.jpeg (pristupljeno: 1.5.19)
Slika 21. https://i.pinimg.com/564x/d7/de/70/d7de700504144e3270958a5acce73bd7.jpg (pristupljeno: 4.5.19)
Slika 22. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/thumb/b/ba/NosferatuShadow.jpg/300px-NosferatuShadow.jpg (pristupljeno: 4.5.19)
Slika 23. http://images3.org//images/gallery/Attractive_angry_huge_bat_attacking_a_human_being.jpg (pristupljeno: 7.5.19)
Slika 24. https://genknews.genkcdn.vn/2017/623d500e12bbf0a2674d99cc9a8d9624-dark-art-photography-dark-places-1505209636021.jpg (pristupljeno: 7.5.19)
Slika 25. https://cdn.shopify.com/s/files/1/1102/3024/products/CD-2656_F_Model_Gothic_Corset_400x.jpg?v=1549446578 (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 26. https://cdn02.plentymarkets.com/ylx159dj5f0p/item/images/1068/full/IW075-darkinlove-viktorianische-gothic-bluse-satin_7.jpg (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 27. http://www.whatsonindacorum.org.uk/images/category_75/Punk%20Rave%20Pyon%20Bustle%20Skirt%20Crinoline%20Black%20Gothic%20Lolita%20Steampunk%20Victorian%20B01EP0QR0C_1.jpg (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 28. https://i.pinimg.com/originals/1a/62/0e/1a620ee7840b8a51eb6805eaa7362e2d.jpg (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 29. https://www.immoralfashion.com.au/media/catalog/product/c/h/charade-100-bvlsue.jpg (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 30. https://i.pinimg.com/originals/83/53/60/835360e9ed911336f1cb9122838cab2c.jpg (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 31. https://hr.ladyfashion.info/2755-gothic-subculture-and-gothic-style-in-clothing.html (pristupljeno: 8.5.19)
Slika 32. https://i.pinimg.com/originals/c6/6e/49/c66e494bbaecfd84ff06ff509b97ff02.jpg(pristupljeno: 10.5.19)

Slika 33. http://tonsoffacts.com/wp-content/uploads/2018/07/empala-300x168.jpg (pristupljeno: 10.5.19)
Slika 34. https://www.bfi.org.uk/films-tv-people/sites/bfi.org.uk.films-tv-people/files/styles/gallery_full/public/image/nosferatu-bfi-00n-2r5.jpg?itok=xGlY796z (pristupljeno: 10.5.19)
Slika 35. https://i.pinimg.com/originals/13/d0/16/13d0166e2afe5d61bfa59c64409d2517.jpg (pristupljeno: 10.5.19)
Slika 36. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/34/Bram_Stoker_1906.jpg/220px-Bram_Stoker_1906.jpg (pristupljeno: 12.5.19)
Slika 37. https://store-images.s-microsoft.com/image/apps.62455.71843202359509785.b67c7e9d-57f7-4523-8940-871569cff156.01f16c9e-7030-4cd9-955e-ee1c3f8dc6cf?w=180&h=270&q=60 (pristupljeno: 12.5.19)
Slika 38. https://i.redd.it/agj1s5c5dba21.jpg (pristupljeno: 12.5.19)
Slika 39. https://i.pinimg.com/originals/6c/5e/97/6c5e973273f501602af66bced322cb88.jpg (pirstupljeno: 12.5.19)
Slika 40. http://newscenter.sdsu.edu/sdsu_newscenter/images/stories/Bela_Lugosi.jpg i https://i.pinimg.com/originals/62/57/e1/6257e1dbf4b116d252cb56a3943d6576.jpg (pristupljeno 12.5.19)
Slika 41. https://filmonizirani.net/top-10-filmova-o-vampirima/ (pristupljeno: 12.5.19)
Slika 42. http://storiesbymirela.blogspot.com/2016/01/dobra-vecer-nocne-ptice-d-da-se.html (pristupjeno: 12.5.19)
Slika 43. https://images.justwatch.com/poster/75708353/s592 (pristupljeno: 17.5.19)
Slika 44. http://static.rogerebert.com/uploads/review/primary_image/reviews/dracula-untold-2014/hero_DraculaUntold-2014-1.JPG (pristupljeno: 22.5.19)
Slika 45. https://i.annihil.us/u/prod/marvel/i/mg/3/60/56b381761e4e0/background.jpg (pristupljeno: 22.5.19)
Slika 46. https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/48/46/a7/4846a7eea0292b726f9c4ee8205f3216.jpg (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 47. https://i0.wp.com/strangefacemasks.com/wp-content/uploads/2017/03/Commedia-Set.jpg?fit=1194%2C1192&ssl=1 i https://www.researchgate.net/profile/Thomas_Lee80/publication/319945673/figure/fig3/AS:6

42738760466432@1530252270003/A-leather-version-of-a-Zanni-mask-from-the-commedia-dellarte-2013-Creative-Commons.png (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 48. https://masksoftheworld.com/wp-content/uploads/2014/12/aaaMystrySolvd-706.jpg (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 49. https://www.flipada.com/wp-content/uploads/2016/10/cabecera-41.jpg (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 50. https://www.shakespeare.org.uk/media/images/RSC_BS_RL2_22_ib_23_Lyceum_Playbill_for_Dracul.width-770.jpg (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 51. http://hudsonshakespeare.org/Past%20Productions/dracula.htm (pristupljeno: 15.6.19)
Slika 52. https://www.audible.it/pd/The-Phantom-of-the-Opera-Audiolibri/B01B77R084 (pristupljeno: 15.6.19)